

GÂND ROMÂNESC

No. 1

ANUL III

IANUARIE

1935

GÂND ROMÂNESC

ION CREANGĂ VĂZUT DE GENERAȚIA ACTUALĂ

Vorbind odată despre Titu Maiorescu, profesorul Ion Petrovici se simțea cuprins de un sentiment de melancolie, la gândul că icoana unui om se pierde odată cu acei care l-au cunoscut de aproape.

Curios lucru. Despre Creangă s'ar putea spune dimpotrivă. Icoana acestuia s'a luminat treptat, pe măsură ce durarea lui în viață s'a îndepărtat de noi, și chipul lui s'a conturat în zările culturii românești, numai pe măsură ce vremea i-a dat suficient relief istoric. Așa că, spre deosebire de Maiorescu, a cărui stea o surprindea d. Petrovici pâlind, printre cei care nu l-au cunoscut de-aproape, — steaua lui Creangă apare astăzi neînchipuit mai luminoasă, decât pentru contemporanii lui deadreptul.

Lucrul acesta, pe care îl confirmă numărul crescând al edițiilor operei lui Creangă și atenția tot mai mare pe care i-o dă critica română și străină, își cere desigur explicare.

Ce a putut însemna într'adevăr, „bărdăhănosul Creangă”, „Popa Smântână”, răspositul, pentru contemporanii săi?

Ne-au spus-o acești contemporani, prin pana lui Iacob Negruzzi și a lui Gheorghe Panu. Inchipuiți-vă pe Creangă, „scurt, gros și gras, cu figura și părul cam castaniu-blond, cu gâtul scurt, apoplectic și cu figura congestionată, purtând cu stângăcie hainele... și ștergându-și sudoarea de pe frunte cu o batistă mare, la fiecare cinci minute” în mijlocul unei societăți selecte de intelectuali rafinați, care fac haz de „țărăniile” lui, — și veți înțelege că oricâtă prețuire ar fi dat aceștia povestitorului „Caprei cu trei iezi”, ca niște oameni de gust ce erau, nu putea fi vorba pentru contemporani de „prestigiu”, necum de „venerație” pentru Ion Creangă.

Și totuși, erau destui oameni la Junimea, care au avut intuiția valorii lui Ion Creangă.

A avut-o Maiorescu, cel dintâi Maiorescu, care — avându-l elev eminent la școala normală Vasile Lupu pe vremea când fusese director — l-a sprijinit după aceea fără preget, reintegrându-l în învăța-

mânt, cu toate riscurile legate de reintegrarea unui răspopit, care pe deasupra făcea parte și din partidul potrivit. Maiorescu, care l-a îndemnat să scrie cărți didactice, pe care i le-a tipărit, încurajându-l. Maiorescu, care cel dintâiu a pus la cale traducerea basmelor lui în limbi străine.

Această intuiție a valorii lui, a avut-o și Panu, de vreme ce a putut scrie în „Amintirile lui dela Junimea” acele rânduri care definesc așa de bine întregul sens al strădaniei lui Creangă:

„Calificativul ce ne-a dat d. Pogor la *Junimea*, — zice Panu — adică lui Lambrior, Tasu și mie, de *cei trei Români*, nu este exact; adevărații trei Români au fost la Junimea: Lambrior, Eminescu și Creangă, ei aveau cultul de tot ce se apropia de țaran și de trecutul lui.” (*Amin-tiri*, pag. 157).

A avut și Vasile Conta intuiția valorii lui Creangă, de vreme ce, ajuns Ministru al Instrucției, l-a numit în Consiliul permanent.

Și a avut-o chiar „nebunatetul” franțuzit și rafinat, Vasile Pogor, una din cele mai originale și mai interesante figuri ale Junimei, pentru care poezia populară se reducea, ca pentru Carp, la „Frunză verde, vântul bate”, dar care a rămas totuși și el rob de umorul țărăniilor lui Creangă.

Dar, preocupat numai de „artist”, Maiorescu a rămas, pontifical, distant de *omul* Creangă. Protector, i-a fost cât a putut. Dar nu prieten. Prieten nu i-a fost nici Panu care nu l-a iubit; nici Negruzzi, totuși așa de plin de atenții literare; nici Pogor care i-a făcut totuși cândva, marele hatâr, primar fiind, să lase liber în timpul sărbătorilor Crăciunului „Jocul păpușilor” lui Hanganuț, așa cum îl rugase Creangă.

Prietenia lor era însă numai literară.

Singurul dintre Junimiști care l-a iubit cu adevărat — poate împreună cu Lambrior, (dar se pare că pe acesta l-a iubit mai mult Creangă, decât a fost iubit de el) — este Mihai Eminescu. Eminescu l-a îndemnat cel dintâi să scrie „Poveștile” pe care le auzise dela el în pivnițele lui Amiras, spunându-i:

„Scrie măi tată Iancule, scrie tot ce-ai spus, s'o audă și alții, căci e minunat de bine!”

Și lui singur, Creangă i-a răspuns:

„Să scriu? Dar ce? Mă crezi așa de copil?.... Vrei să râză boierii de mine?....” (*Predescu*, Ion Creangă, I. 124).†

Tot Eminescu l-a dus la Junimea și i-a citit acolo cel dintâi basm: „Soacra cu trei nurori”, pe care Creangă, timid, nu îndrăsnise să-l prezinte singur.

S'a scris mult despre această prietenie, totul fiind dominat de acele pagini ale „Amintirilor“ lui Panu, care povestesc întâlnirea lor la Bolta rece, peregrinările lor prin satele din jurul Iașilor, prin Aroneanu, prin Cîric, pela Nicolina și Socola, până departe către Prut, dormind în hanuri, mâncând o bucățică de pstramă friptă pe cărbuni, și bînd vin cu cana de pămînt, vorbind mereu, vorbind cu nesaț, fără a se putea ști prea bine despre ce, căci ursuzi tăceau de îndată ce se întâlneau cu alții. „— Ce vorbești tu tot mereu cu Creangă?“ întrebă Panu pe Eminescu. Și Eminescu răspundea: „Vorbim și noi despre ce ne trece prin minte!“

Biograful cel mai recent al lui Eminescu, d. Călinescu, a ridicat puțin vîlul ce plutea deasupra acestor convorbiri, despre care contimporanii erau reduși la supoziții.

„Creangă — zice acest biograf — vorbea lui Eminescu cam așa: „Te-am așteptat să vii, dar... beșteleu, feșteleu, că nu pot strîga valeu, și cuvîntul s'a dus, ca fumul în sus“.

Sau, arzînd scrisorile trimise poetului de admiratoarele sale, Creangă spunea: „Muere deschide ferestrele ca să iasă fum din parfum, căci mă cred în rai — fără mîlai — în iad — fără de Vlad — în casă fără nevastă“...

Și asta încânta pe Eminescu și-l atrăgea spre mahalaua Țicăului, spre casa lui Creangă, unde a și locuit o vreme, când a fost destituit din postul de revizor școlar ..“ (Călinescu, Viața lui Eminescu, pag. 333)

și unde Eminescu a scris și vestita Doină!

Legătura celor doi scriitori era făcută din dragostea lor pătimașă pentru tot ce e românesc, autohton, încheșat organic și „înfipt ca stejarul“ în pămîntul românesc.

Creangă avea un adevărat cult pentru Eminescu, și e poate singurul care a avut încă din timpul vieții acestuia, convingerea pe care și-o nota mîndru pe o carte primită în dar dela el: „dela Eminescu, cel mai mare poet al Românilor“.

Ce a fost această prietenie pentru Eminescu, ne-a spus-a recentul său biograf. Eminescu, zice el, vedea în Creangă „o minune a expresiei populare, întemeiată în timp și în spațiu“.

Ce a fost pentru Creangă această prietenie și care e taina celui sfârșit neînchipuit de duios și straniu de scrisoare pe care i-o scrie Creangă poetului după plecarea lui la București: „Vino, frate Mihai, vino, că fără tine sunt străin“ (Călinescu, 335) voiu încerca poate să lămuresc mai încolo.

Deocamdată, să reținem doar atât, că dacă a existat vre-unul dintre contimporanii lui, care să aibă despre Creangă o icoană apropiată de aceea a timpului nostru, acela nu e decât Eminescu; sau in-

vers, dacă îl vedem astăzi pe Creangă, cu ochii oarecui din cei care s'au apropiat de el încă fiind viu, cu ochii lui Eminescu il privim.

Icoana aceasta, zugrăvită cu patimă, a unui Creangă emanație a pământului, cu parfum tare, a crescut treptat asupra celorlalte, dealungul șirului de mărturii de după moarte, care încep cu Gruber și trec *prin* Iorga, până la Boutière.

Să nu se creadă însă că acest chip de a-l privi pe Creangă este singurul în circulație în cultura actuală. Dimpotrivă. O dezbateră tăcută, dialectică, latentă, mai curând un fel de încordare, pare a se schița în vremea noastră între taberi în jurul adevăratului chip al lui Creangă.

Pentru unii, Creangă nu e decât un „ateu“ *voltairian*, așa cum ni-l înfățișă incidental d. Ralea — pe urmele lui Grigore Alexandrescu, primul său biograf, tăgăduit în acest punct de d. Ion Savin — căutând a dovedi cu el că neamul nostru nu e religios din fire, de vreme ce unul din cele mai reprezentative și mai autentice exemplare ale lui e un răspopit. (Imagine, care se pare, face autoritate în cercurile revistei „Viața Românească“).

Pentru alții Creangă e un fel de Gargantua, un *rafinat estét* „*al voluptăților aspre*, animalice chiar“ a cărui ființă fiziologică nu numai că se potrivește existenței rudimentare“, ci și „aspiră la ea cu ființa lui totală, ca pielea groasă a mascurului, la întoarcerea în noroi“, așa cum, în chip regretabil exagerat, (alături de atâtea observații juste) ni-l înfățișează d. Călinescu, voind parcă să-l strecoare astfel, pieziș, în simpatia falangelor iubitorilor lui Arghezi, cel cu „plugul prefăcut în condei și brazda'n călimară“.

Pentru alții Creangă nu e decât un „*mahalațiu*“ *modest*, dascăl de școală, încercat de răutatea oamenilor, și care nu-și află refugiu pe pământ decât în amintirile copilăriei, așa cum îl prezintă d. Lucian Predescu — imagine sub care par'că ciulește urechile chipul unui „*Creangă proletar*“.

Alții, de pildă d. Boutière, fac din el prototipul șomerului intelectual autohton, care „nu poate străbate, de atâta străinătate“, *chipul ruralului, transplantat în viața orășănească*, care-și irosește viața începând mai multe lucruri deodată, pe care nu le isprăvește. . .

Insfârșit, alții, privesc *chipul transfigurat al unui Creangă impersonal, identificat cu „Românul în genere“*, al unui Creangă om universal, Creangă-instituție, în felul în care s'a vorbit de un Iorga-instituție.

O dezbateră se desemnează așadar în perspectivele culturale ale vremii, în jurul chipului adevărat al lui Ion Creangă, în care fiecare

din noi ne aflăm angajați cu tot al nostru, în jurul unuia din portretele lui Creangă, ca în jurul unui cort purtător de Chivot.

Faptul că numele lui Ion Creangă răsună printre noi în atâtea feluri diferite e un semn netăgăduit că acest nume trăiește. Și faptul că răsunetul e polemic, altfel zis, că acest nume e un nume de război, ne apropie de răspunsul ce trebuie dat nedumeririi cu care am început aceste considerații, isvorată din compararea melancoliei cu care d. Petrovici constata estomparea unora din trăsăturile figurei atât de tăios de limpede conturată odinioară a lui Titu Liviu Maiorescu, cu bucuria noastră biruitoare cu care proclamăm creșterea și ramificarea chipului lui Creangă, peste moarte, ca un stejar, în mijlocul generației actuale.

Care să fie pricina acestei răsturnări de perspective, care împinge către fund figurile de prim plan ale altor vremuri și aduce în față chipuri odinioară laterale? Care să fie cauza actualității lui Ion Creangă, față de inactualitatea relativă a lui Titu Maiorescu?

Două pricini ne explică această răsturnare:

Una subiectivă, ținând de natura memoriei în genere.

Alta obiectivă, ținând de natura particulară a chipului lui Creangă.

Să încercăm să le lămurim pe amândouă.

Mai întâi laturea subiectivă:

1. Amintirea omului despre faptele trecute nu este întâmplătoare. Din toate lucrurile care au fost, noi nu reținem niciodată imagini neutre, ci tot ce ne amintim, *ne este în acelaș timp scut și bardă*, vreau să spun instrument de viață, cheie prin care încercăm să deslușim și să deslegăm problemele pe care ni le pune viața fără încetare. Idei de predilecție, maeștri venerați, cărți scumpe, idoli, instituții, nu sunt decât dălți cu ajutorul cărora fiecare ne cioplیم chipul în care am vrea să ne surprindă marea înmărmurire. Și dacă o carte, sau un chip dispar din circulație dela o vreme, lucrul se petrece desigur pentrucă tășul daltei s'a tocit în vâna pietrei. Nu capriciul Zeiței renumelui hotărește de nemurirea relativă pe care o conferă oamenilor slava, ci întrebarea dacă scula moștenită este sau nu este de folos.

Care e sub acest raport poziția relativă a lui Maiorescu și a lui Creangă?

Maiorescu nu a scăpat fatalității care apasă asupra amintirii. Din el nu a supraviețuit decât ceea ce a putut fi integrat vremilor noastre, care, bune, rele, au mai presus de toate această supremă calificare existențială: *sunt!* Ce a dispărut mai întâi din Maiorescu a fost ținuta formală, artificiu. Asupra unei generații de oameni cres-

cuți în război, reținerea lacrimilor în durere și extazul voit în fața frumuseților naturii — de care vorbea dl. Petrovici — nu mai puteau avea priză.

Creangă dimpotrivă, ne-a cucerit prin felul lui de a fi simplu, așa ca un urs, direct, neîndemânat. Un om în fața căruia nu ai nevoie să te silești să fii corect, ci numai să fii cum îți e felul.

Pe Maiorescu nimeni nu l-a văzut în intimitate. Intimitatea i-a dat lui Creangă pe prietenii lui cei mai buni. Ce putea face o generație ca a noastră, cu sufletul la gură?

Dar sub raportul fondului?

Om al vremurilor lui, al culturii românești din perioada colegiului restrâns, om de cenaclu, Maiorescu e fără îndoială autorul unei opere pe care nimeni n'o poate tăgădui în perspectiva relativă a valorii ei istorice.

Că Junimea a recunoscut, între atâția alți, și pe Creangă, pe care l-a smuls din mizerie, l-a consacrat și i-a dat puțința să se valorifice, sprijin fără de care ar fi rămas „geniu pustiu”, e desigur un rod nemăsurat al operii de luciditate pe care a exercitat-o în a doua jumătate a veacului trecut, această societate în mediul românesc, pentru care noi Români vom datora totdeauna închinare „revelatorului” care a fost Titu Maiorescu.

Sub raportul actualității, însă, figura lui Maiorescu nu a rezistat întreagă asalturilor vremii. Cum prea bine observa odată dl. Ion Cantacuzino, icoana lui Maiorescu a pierdut contururile ei critice și filosofice. Și le-a pierdut pentru că sfârșiseră prin a nu mai avea interes actual. Poziția critică și filosofia maioresciană, au fost depășite peste tot de rafinarea sensibilității și de o problematică pe care Maiorescu n'o putea bănuși. Știm cu toții ce repede scoate o tehnică nouă din uz, instrumentele învechite. Criteriile estetice maioresciene, au însoțit în hangarul cu lucruri vechi, logica lui nominalistă și asociaționistă.

Nu tot așa, ne spunea dl. Cantacuzino, s'a întâmplat lucrurile cu filosofia culturii făcută de Maiorescu. Viziunea lui în acest punct, a fost atât de pregnantă, și pozițiile problemei Statului român modern au fost așa de clar conturate, încât au dominat toate curentele următoare, inclusiv pe cele socialiste. Astăzi încă, după ce s'a produs contra lui Maiorescu atacul lui Zeletin, cei care politicește nu suntem cu Zeletin, aflăm încă la Maiorescu argumente nebănuite împotriva acestuia.

Așa că din Maiorescu nu a rămas pentru noi oratorul fermecător și olimpien, cu glas mlădios și cu gesturi elegante de pavană, ci par-

tea care s'a putut integră mersului mai departe al culturii românești, partea care unindu-se mai târziu cu ceea ce era bun din semănătorism, ne-a dat sinteza autohtonistă ai cărei aderenți suntem, sinteză întemeiată pe *primatul realității românești*, dar cu ținuta intelectuală sobră, obiectivă și neromantică a Junimei. (De pildă, poziția Domnilor Mehedinți și Rădulescu Motru). Am zice, plastic, că din Maiorescu a rămas vie partea care l-a înțeles pe Creangă. (Aceasta aș vrea să se rețină. Și ea justifică digresia mea aparentă).

Cu Creangă lucrurile s'au petrecut altfel. Afirmat la Junimea, ca și Eminescu, Creangă a aparținut Junimei, dar nu a aparținut numai Junimei. Mai exact, Creangă a reprezentat, împreună cu Eminescu, ramura junimistă care a depășit Junismul, în sensul lui de orizont strâmt de cenaclu. Creangă și Eminescu sunt cei doi junimiști a căror poziție spirituală a fecundat deopotrivă curentul cultural al semănătorismului, aproape în aceeași măsură în care a aparținut Junimei. Dar prin aceasta ei n'au trădat Junimea, ci dimpotrivă, astăzi, când timpul și prefacerea claselor sociale ne-au îndepărtat pe noi, cei tineri, de poziția primei Junimi, ei sunt cei prin care luăm contact în actualitate — nu istoric — cu ceea ce a fost junismul. La șaizeci de ani depărtare, prin ei care ne stau aproape, ne apropiem cu încredere de Maiorescu, care i-a recunoscut. Se împlinește prin aceasta încă o fatalitate a firei care cere ca tot ce are un sens să se fixeze nemuritor în efigie; iar tot ce e viu să treacă mai departe în căutare de noi forme.

Dintre toți junimiștii, Creangă și cu Eminescu sunt așadar, fără îndoială, cei mai actuali. Mai actuali chiar decât Caragiale. Și actualitatea lor vine din faptul că, în procesul de chemare la viață culturală a masselor românești, ei sunt cele mai bune îndreptare. Creangă mai ales e viu, ca pildă de românism și omenie, împotriva mahalalei invadante și împotriva înstrăinărilor de tot felul. El e o dovadă limpede că după două sute de ani de ruptură a culturii românești superioare de cultura satelor, e încă posibilă o cultură românească generală, care să atingă sufletul oricărui român, fără deosebire de clasă socială, și că prin urmare, peste prăpastiile care despart cele două Românii, pot fi încă aruncate punți dela suflet la suflet.

Acesta e primul temei al actualității lui Creangă.

Lucrurile acestea trebuiau spuse răspicat, spre a lămuri poziția generației mele în desbaterea despre actualitatea junismului, Căci, pe când pentru contemporanii ei „Junimea” există în primul rând prin Maiorescu și sentimentul dominant e venerația față de el, iar Creangă și Eminescu sunt socotiți scriitori mari, mai ales pentru că

au fost impuși de Maiorescu, pentru noi, dimpotrivă, dacă Junimea mai subsistă ca un fapt viu, în sufletul nostru, dacă ne mai pasionăm pentru ceva care să fi fost și al ei, este admirația pentru Creangă și Eminescu. Și dacă Titu Maiorescu, mai există pentru noi, e pentru că i-a impus pe aceștia.

2. A doua împrejurare care explică actualitatea lui Creangă am spus că e de ordin obiectiv. Ea ține de natura lui Ion Creangă. Ea stă în caracterul lui impersonal și reprezentativ, în felul în care viața și problematica lui, reproduc până în cele mai mici detalii, problemele și necazurile majorității neamului nostru. Prin aceasta Creangă pierde interesul biografic individual și viața lui devine instrument de sociografie simbolică. Faptul că Ion Creangă poate să pară unora „original” în cultura românească, măsoară lipsa de autenticitate a acestei culturi. Iar împrejurarea că Ion Creangă — fără Junimea — n’ar fi reușit să fie decât un ratat în așezarea modernă românească, judecă această așezare și sub raportul ei românesc și sub raportul eficacității.

Dar să strângem ceva mai de aproape afirmația noastră despre impersonalitatea figurei lui Ion Creangă.

Nu vă voi expune aici un Ion Creangă văzut prin prisma unei generații privită în întregul ei. Lucrul nu e cu puțință, „generația” fiind astăzi angajată pe mai multe pozițiuni potrivnice, purtând fiecare un alt chip.

Voiu încerca numai să definesc imaginea lui Ion Creangă văzută prin prisma fragmentului de generație cu care mă simt spiritualicește solidară, rămânând bine înțeles, că alături și poate împotriva icoanei mele despre el, mai există și altele tot atât de vii, țesute din alte lumini, desprinse din alte umbre.

Eu voi apăra icoana „*transplantatului*” Ion Creangă. Icoana unui Creangă impersonal și reprezentativ, care poartă în el, după cuvântul Montaigne-ian, „icoana stărei omenești”. A unui Creangă care scrie singur despre el:

„Ia, am fost și eu, în lumea asta un boț cu ochi, o bucată de humă însuflețită, care nici frumos până la douăzeci de ani, nici cuminte până la treizeci, nici bogat până la patruzeci de ani, nu m’am făcut”.
(*Amintiri*, pag. 53).

A unui om vecinic, a unei idei de om, dacă vrei, întrupată o vreme în Ion Creangă. Cum vedeți, un Ion Creangă semn, simbol al ideii omului românesc în gând și în faptă!

Icoana aceasta a omului dela noi, cuprinde trei planuri, ca un triptic.

În stânga e chipul copilăriei, chipul *înrădăcinării*.

În mijloc e icoana suferințelor, a *desrădăcinării*, a răstignirilor lui Creangă.

În dreapta e icoana *transfigurării* lui, a reinrădăcinării și a rodirii lui în cultură.

Cele trei planuri sunt legate de o aceeași poveste: Povestea vieții „omului dela noi” smuls din pământul cu care făcea una, dus de vânturi în afară de mediul său firesc; și care suferă acolo cel mai mare atentat metafizic împotriva ființei: înstrăinarea.

E povestea unui om amenințat între străini să fie smintit (scos din fire), dar care, printr'un șir de întâmplări minunate, isbutește, după ani de bejanie, să prindă rădăcini într'o margine de Iași, jumătate în oraș, — cu picioarele — jumătate în câmp afară, cu privirea, în care datorită prieteniei cu Eminescu își reface mediul său inițial, poate rodi, și isbutește cea mai mare biruință a sufletului românesc asupra lui însuși; să pătrundă în Junimea și să supună cea mai înaltă manifestare culturală a societății românești din vremea aceea, calapodelor culturii românești autentice dela țară, restabilind astfel comunicațiile rupte de două veacuri de evoluția divergentă (dela Fana-rioți) între cultura României satelor și cultura orășănească.

„Când a venit Creangă la Junimea și și-a citit el singur poveștile — zice Panu — a fost o adevărată sărbătoare” — (*Amintiri*, pag. 140).
Și adaugă mai departe: „atunci Junimea se transforma în șezătoare”.
(*Ibidem*, 235).

Cuvinte în care stă întreg destinul actualei culturi românești.

Nu voi povesti aici amănunțele vieții lui Creangă. Viața asta, destul de cercetată, și totuși prea puțin cunoscută de cei mulți, stă totuși la îndemâna orișicui, în cele două biografii apărute nu de mult — cea franceză a d-lui Boutière și cea românească a d-lui Predescu.

Eu nu vreau azi decât să comentez unele aspecte ale biografiei lui Creangă și să luminez unele fapte, care suficient reliefate, ilustrează icoana despre Creangă pe care aș vrea să v'o fixez.

Viața lui Creangă poate fi așadar împărțită în trei planuri mari, în trei perioade, în strânsă legătură cu *așezarea* lui în spațiu.

1) Creangă *copil în satul lui*,

2) Creangă *în desrădăcinare*, mai întâiu pe la școli în alte sate, apoi la târguri, la Socola și la Iași.

3) Creangă *în Bojdeucă*.

Acest fel de a împărți viața lui Creangă nu e unic, dar trebuie observat că fazele vieții lui Creangă nu sunt limpede despărțite. Cei mai mulți biografi îi împing copilăria până la sfârșitul „Amintirilor”,

adică la venirea la Socola. Mai corect ar fi poate să o împingă până la 1858 odată cu lichidarea studiilor preoțești, moartea tatălui și intrarea lui în diaconie. Deasemeni, între a doua și a treia fază a vieții lui e un joc de vre-o trei ani, mutarea în bojdeucă făcându-se, după Boutière, la 1871, după Predescu la 1868; iar lichidarea definitivă a celei de a doua perioade făcându-se complet, abia la 1873, după răspopire, eliminare din învățământ și despărțirea de soție.

Din punctul nostru de vedere, al căutării *constantelor reprezentative ale vieții lui Creangă*, deosebit de cel propriu zis biografic, preferim împărțirea vieții lui în perioade semnificative, care corespund, în linii mari, celor dintâi:

1) Perioada integrării lui în sat, (povestită în „Amintiri”).

2) Perioada desintegrării din sat, sau a încercării neizbutite de a-și înjgheba o viață burgheză, care poate fi subîmpărțită, tot în trei:

a) Faza peregrinărilor prin școli, la Broșteni, la Fălticeni, la Târgul Neamț, apoi iar la Fălticeni și la sfârșit la Socola. (Și această fază e povestită în „Amintiri”).

b) *Faza diaconiei* și a primei ascensiuni, în care *Creangă progresează în direcția burgheză*: e hirotonit diacon, se căsătorește, are un copil, intră în școala normală, se face profesor, scrie cărți didactice și face politică fracționistă.

c) *Faza crizei* și a *lichidării primei sale înjghebări de viață*, în care succesiv își pierde locuința, e părăsit de nevastă, răspopit, eliminat din învățământ și divorțează.

Astfel, pe la sfârșitul lui 1873, Creangă a lichidat toate încercările sale de înălțare socială, și redus la cea mai neagră mizerie — mai rău decât când venise în oraș — își retrage și cei 25 de lei pe care îi depusese în cutia de chibrituri în care se ținea capitalul societății de economie pe care o înființase între timp (1871) cu Enăchescu și Răceanu.

3) Ultima perioadă a vieții lui Creangă e *perioada reintegrării* care poate fi și ea împărțită în două faze:

a) *Faza celei de a doua ascensiuni*, în care Creangă instalat în sfârșit în bojdeuca din Ticău și debitant de tutun, își reface mai întâiu viața intimă, în tovărășia Tincăi Vartic. Apoi reintegrat de Maiorescu în învățământ, face cunoștință cu Eminescu (prin 1875), care îl pune să scrie și îl duce la Junimea, unde îl impune dela început. Faima lui crește. E numit de Conta membru în consiliul permanent al instrucției, considerat în străinătate, tradus în limbi străine, decorat. O singură umbră pe tablou, spre sfârșitul acestei faze: Plecarea lui Eminescu la București. Inceputul însingurării, de care Creangă se apără refugându-se în „Amintiri”.

b) Vine în sfârșit *faza declinului*, coincizând cu strămutarea Junimei în București, cu însingurarea tot mai mare a lui Creangă, cu apariția boalei care în nouă ani îl va răpune, cu nebulia lui Eminescu, moartea lui Lambrior și a lui Conta.

După ce închiagă câteva noi prietenii, cu Cercul Literar al lui Gruber și Artur Gorovei, și după ce mai ia parte, cu succes, pe la congresele economice și didactice, Creangă moare în ultima zi a anului 1889, în debitul de tutun trecut dela reintegrare fratelui său Zahei.

Asta e în linii mari, viața lui Creangă.

Și acum, câteva scurte comentarii.

* * *

Coborător din două familii cu obârșii deosebite, una moldovenească, de muncitori de pământ, a Ciubotarilor, prin tată, și alta ardelenescă, de frunțași și cărturari, a Crengilor, înrușiți prin Ciubuc Clopotariu cu Mitropolitul Iacob — Creangă e reprezentativ până și în genealogie.

El îmbină cele două spițe ale neamului românesc: spița neconținut descălicătoare a oamenilor dela munte, din Ardeal, cu spița neconținut primitoare a celor de pe plaiurile de dincoace.

Aci, integrat în viața familiară și în viața colectivă a satului; integrat în cetele de copii, acele grupuri de vârstă prin care se face la sat, tot atât ca prin familii, omogeneizarea sufletului omenesc, Creangă se înfige în această viață ca o mlădiță de stejar, atât de trainic, încât nici o încercare nu va izbuti de acum să-l mai clatine.

Dacă cultura e, după spusa lui Paul Valéry, „ceeace rămâne unui om, după ce a uitat totul”, Ion Creangă a fost un om cult care a avut cu prisosință cei șapte ani de acasă (care nu se înlocuiesc) la temeliea culturii. Integrarea lui în mediul satului e atât de organică, încât perspectiva ruperii lui din viața de sat îi va smulge mai târziu, la douăzeci și doi de ani, lacrimi din ochi, și îl va împinge spre gândul călugăriei. Mai bine să lase tot, decât să se despartă de ceeace îi era drag.

Icoana aceasta a baștinei, a locului natal, a oamenilor și a petrecerilor din sat, îl va urmări pe Creangă toată viața.

În sat, acasă, va fugi când îl va bate Popa-Duhul din senin; în sat se va refugia când, dat la școala lui Baluș din Broșteni, „cartea se va prinde ori nu de el”, dar îl va năpădi râia dela caprele Irinucăi. Și tot în condițiile vieții dela sat se va adăposti mai târziu, în bojdeucă, atunci când viața îi se va arăta potrivnică. Pe drumurile

Ciricului, Aroneanului sau Socolei va retrăi apoi mintal cu Eminescu viața dela țară, pe care va încerca s'o toarne în basme. Și când cadrul basmelor i se va părea prea strâmt ca să evocze satul, Creangă va purcede, în „Amintiri”, la directa lui evocare.

Un orașean poate pricepe cu greu o astfel de încheiere sufletească.

Viața individului e mult mai organic integrată în viața colectivității la sat ca în orașe. Acolo nu există o deosebire hotărâtă între viața publică și viața privată, ca la noi. Originar alcătuit din rude și vecini, trăind o aceeași comunitate de soartă, a unui om cu aceleași nevoi, muncind în acelaș fel cu ceilalți, — satul alcătuește încă pentru individ o adevărată familie spirituală. Omul nu e un „străin” pentru nimeni. Fiecare îi știe pe toți pe nume, îi știe ce gândesc, ce au, ce fac. Fiecare e oglindit de toți ceilalți și e instrunit de ei. Când o ia razna, pilda celorlalți il trage înapoi pe făgaș; când întârzie, rândul celorlalți îi arată că trebuie să se grăbească. Omul nu e niciodată însângurat în viața dela țară; ci totdeauna sprijinit de reprezentări colective, de semne, de înțelesuri. El nu trăește într'o societate de finalități intermediare, de mijloace distincte și interdependente, ci într'o comunitate de gânduri, de simțiri și de dorințe.

Câtă unitate spirituală e în această viață și câtă unitate organică de stil, nu pot pricepe orașenii!

În acest mediu a crescut Ion Creangă și a primit dela el pecetia neștearsă a tradiției pe care a reprezentat-o toată viața. S'a ridicat în cultura dela sat și cu ea a crescut; și ea a crescut cu el, așa cum cresc literele săpate într'un copac care îmbătrânește.

* * *

Între cele două spițe ale neamului său, se țese, începând din al doilea an, un conflict cu privire la destinul lui Ion Creangă.

Mumă-sa, răspunzând îndemnului firesc al ruralului, către o viață mai bună, sau îndemnului cărturăresc al Crengilor, își vrea cu orice preț feciorul popă. Tată-său il vrea dîmpotrivă „om de treabă și gospodar în Humulești”.

Conflictul acesta — pe care Creangă ni l-a povestit în „Amintiri”, e și el adânc reprezentativ atât pentru năzuința de mai bine a celor patru milioane de familii țărănești ale acestei țări, cât și pentru problema esențială a culturii românești: generarea elitelor sociale.

Fapt semnificativ — observat de dl. Predescu, — izbânda în acest conflict e, ca totdeauna, de partea ardelenescă.

Creangă e desrădăcinat, trimis la carte — și printr'o stranie recunoaștere a lucrurilor — va rămâne în cultură cu numele ramurei ardelenesti, al mamei sale.

Cine a urmărit problemele sociale românești în legătură cu geneza și structura vieții noastre orășenești și și-a dat seama de problematica esențială a neamului nostru din a doua jumătate a veacului al XIX-lea — nu poate să nu observe că necazurile cărturăriei lui Ion Creangă stau în miezul problemei civilizației românești, și că și prin aceasta, viața lui Creangă rămâne un semn pentru oricine.

Perioada vieții lui Creangă care se scurge între plecarea lui de acasă și mutarea în bojdeucă, este pentru el o adevărată vreme de încercare și de chin. Amenințat să fie înghițit de oraș, scos din fire, trivializat și banalizat, după cum se poate urmări din evoluția stilului său epistolar sau din petiții, — Creangă izbutește să scape numai dat tava și încercat în toate sentimentele lui umane, de dragoste de demnitate și de omenie.

Diaconit fără tragere de inimă, însurat de alții, nehotărit în calea pe care o va alege, oscilând când în spre preoție, când în spre profesorat, rătăcitor dela o biserică la alta în căutare de locuință și dat afară din casă de îndată ce se statornicește undeva, Creangă nu reușește să înfiripeze nimic în această perioadă, de cât poate contactul cu Maiorescu la școala normală Vasile Lupu, care îi va prinde bine.

Printr'o minune, însă această viață care nu e făcută pentru el, se destramă și, una după alta, Creangă se liberează de toate servituțiile vieții burgheze: pierde soția, pierde diaconia, ba pierde și dascălia, e isgonit dela Golia, își cheltuiește și ultimii bani. În sfârșit, Creangă se mută în bojdeuca din Ticău, unde abia izbutește iar să-și înfiripe o viață nouă.

Biografia lui Creangă au observat încă de multă vreme locul mare pe care-l ocupă în a doua parte a vieții lui schimbările de locuință.

Mai întâiu mutările dela o școală la alta care îi împiedică continuitatea studiilor; apoi, ajuns diacon, strămutatul dela Biserica Patruzeci de Sfinți, unde slujea cu socrul, din casa „unde îl răzbea ploaia și il orbea fumul și femeia“, la Bărboiul, unde nădăjduște o locuință mai bună; apoi dezamăgit în așteptarea de a găsi locuință, iar la Patruzeci de Sfinți și apoi, ajuns învățător la Trei Ierarhi, iar la Bărboiul, unde primește să slujească fără leafă, numai ca să aibă casă. Dat afară de cântăreții bisericeii, se mută la Sf. Pantelimon și de aci la Golia.

Dar nici unul din biografia lui nu a scos îndeajuns în relief rolul

pe care această neputință de a se statornici undeva, îl joacă în viața lui Creangă.

Pentru că nu mai are casă dela Sf. Dumitru 1865, îl părăsește nevasta în 1866 și fuge cu altul. Pentru că îi vor casa în care stă, are Creangă conflicte cu superiorii săi eclesiastici. Pentru casă își dezorganizează existența.

Rolul acesta dezagregant al lipsei de locuință stabilă e dublu:

Lipsa de locuință stânjenește opera lui de creație intelectuală.

Lipsa de locuință îl pune în conflict cu rudele: socrul și nevasta; cu rivalii: care — indiferent de sentimentele ce îi poartă — îl scot ca să-i ia locul.

Lipsa de casă și politica.

Acesta este al doilea factor de dezagregare al vieții lui Ion Creangă. Politica, aceea care trivializează totul, care pune ură și zizanie în locul omeniei, care schimbă firea contemplativă a românului, biruitoare prin răbdare și pasivitate, într'o fire străină, neliniștită, răzvrătită și grotescă.

A avut mare noroc Creangă, că în acest mediu a dat peste Junimea și peste orizontul curat și lucid de dincolo de politică. Prin acest aer curat s'a putut mântui, a putut lua conștiința de sine, a putut privi limpede în trecutul lui și îndigui apele tulburate ale înstrăinării. Prin el, Creangă a putut mai ales vădi și altora puterea care i-a ajutat să birue, să dureze: icoana, amintirea lucrurilor dintâi, satul, copilăria.

De un ajutor covârșitor i-a fost în privința aceasta Eminescu.

Eminescu i-a ținut lui Creangă loc de sat! În ochii lui a revăzut icoana copilăriei, poate pentru că poezii păstrează în totdeauna în privire ceva din sufletul copiilor. Și când Eminescu a plecat la București, chemat ca redactor la „Timpul”, Creangă lipsit de orice sprijin, ajunge cu totul însingurat. Singurătatea care-l cuprinde pe Creangă în aceste clipe, singurătate care după unii îl împinge să-și scrie și „Amintirile”, se vedește în scrisoarea pe care i-o scrie lui Eminescu de Crăciunul anului 1877:

„Bădie Mihai, ce-i cu Bucureștiul de ai uitat cu totul Eșul nostru cel oropsit și plin de jidani . . . De Crăciun te aștept să vii. Tinca a pregătit de toate și mai ales „sarmalele” cari ție îți plăceau foarte mult . . . La Eși ninge frumos de ast-noapte, încât s'a făcut drum de sanie. Cercul par'că e mai frumos acum. Vino, Frate Mihai, vino, căci fără tine sunt străin”.

(Călinescu, op. cit., pag. 335)

Aproape 10 ani mai târziu, când ochii lui Eminescu s'au tulburat ca apele Ozanei primăvara, și după ce Conta și cu Lambrior s'au

duș, — un nou sentiment de singurătate copleșește pe Ion Creangă.

Acum, el nu mai are cui scrie. I se pare că e îngropat de viu. Se sucește, ce se sucește și, în sfârșit, scrie . . . lui Maiorescu.

Inceputul scrisoarei e prins tot de încercarea de-ași scuza pasul insolit. De multe ori șovăie între „Dumneata” și „Dumneavoastră”. E o scrisoare în care Creangă n'are să-i spună nimic, decât să-i afirme că există, și să-i aducă aminte. Să-i comunice și lui, gândul singurătății care-l bântue.

„19 Septembrie 1887.

Respectabile și mult iubite Domnule Maiorescu ,

Dacă n'ai răs de prostia vre-unui idiot, de care numai la răposata junime de la Iași se pute (sic) râdea mai cu haz, poftim, Vă rog de-ți râde cu hohote de una acum. Dar vă rog! multe prostii și în vre-o două, trei rânduri în viața mea, de când am avut norocirea a vă cunoaște, chiar grosolăni am îndrăznit a spune față de d-voastră, nu însă din răutate, ci din prostie; m'a luat gura pe dinainte. Căci d-ta nu se poate să nu înțelegi inima mea. Iertați-mă, vă rog, de toate și dați-mi voie să vă spun și acum una.

În bojdeuca, unde locuiesc eu, dorm afară, dorm afară și pe vremea asta, în 18 spre 19 Septembrie.

„Răposatul Conta și Lambrior știau căsuța mea. Pompiliu, D-I Nica și mai ales bietul Eminescu de asemenea. În sfârșit Vinerea trecută în 18 spre 19 m'am culcat iarăși afară după obicei și pe la câte ore am adormit nu știu, că am adormit gândindu-mă cu jale mare la societatea Junimea și ce mai este ea acum! La bietul Eminescu și ce mai este el acum! la Gheorghe Scheletii, Lambrior și Conta și unde sunt ei acum!”

(Predescu, Vol. I, pag. 173.)

Puține scrisori au accentul omenesc al acesteia și mobilul ei e departe de a putea fi redus la o simplă cerere de sprijin.

Creangă mai reușește să lege prietenie în ultimul an al vieții sale, cu Cercul Literar al lui Gruber, unde cunoaște printre alții, pe N. Beldiceanu, și pe dl. Gorovei. Dar el simte că nu mai are prea mult de trăit. „De acum — le spune el în graiul lui enigmatic și șăgalnic — nu mai e mult până departe”.

Și într'o zi, se desparte de ei cu vorbele: „Cu bine și cu sănătate și de acum într'o mie de ani bejanie”.

Câtăva vreme mai târziu, în ultima zi a anului 1889, Creangă cade răpus de un atac de apoplexie în debitul fratelui său Zahei.

* * *

Reprezentativ în naștere și obârșii, reprezentativ în copilărie și în bucurii, Creangă e reprezentativ și în durere, în încercări și

în biruințe. În Creangă fiecare român se recunoaște ca atare, cu tot ce are mai de preț al lui. În Creangă fiecare se simte crescut om întreg, la statul ființei lui adevărate.

Vorbirea lui e graiul pe care simți c'ar trebui să-l vorbești, simțirea lui e simțirea cea dintâi care te cuprinde, înainte de a te potrivi lăuntric altor calapoade sufletești. Liniștea lui, echilibrul lui intern, seninătatea în rezistența împotriva încercărilor, gluma, sunt însușirile românului din balade și povești. Prin Creangă românul intră în universalitate.

În sfârșit, Creangă e reprezentativ și'n moarte. În „marea moarte potrivită vieții fiecui” de care vorbea Rilke, Ion Creangă se afundă, după propriile lui cuvinte, ca într'un mare drum printre streini, în așteptarea judecății. A judecății care singură va face omului dreptate și împotriva Mitropolitului Calinic, care l-a răspopit, după ce Creangă îi scăpase viața și a Ministrului Tell („Dumnezeu să-i ierte”) care l-a scos din învățământ...

Și iată că drept prefigurare a acestei judecăți, slava vine să răspundă așteptărilor lui Creangă.

Și astfel, pe când trupul lui Ion Creangă se desface în țărână, chipul lui reînvie printre noi în multiple exemplare, în care recunoscându-l, noi cei vii, ne descoperim unii pe alții. Ajuns simbol, îl întâlnești pe drumurile Nerejului vrâncean, în chipul Popii Mihail; pe dealurile Cornovei basarabene, graiul lui se aude în cuvintele de șagă ale Părintelui Zamă; pe plaiurile Câmpulungului moldovenesc, iscodirile minții lui renasc în vorbele primarului Frâncu. Și cunoașterea lui Creangă crește și se altoiește mereu, în măsura în care crește cunoașterea de noi înșine, ca oameni.

A fost un om de pe la noi.

Un om.

Și pentru că a fost un om, în vremile acestea de măscări, slăvit îi va rămâne numele și neamul, în neamul neamului, cât va fi neamul românesc.

MIRCEA VULCĂNESCU

HEXAMETRII SALONULUI BURGHEZ

Mic salonaș burghez umbrit de perdelele-i grave
Zace hursuz și tăcut de zile și zile de-a rândul.
Mobila roasă visează profund, prăfuită și trista.
Lampa banală atârnă fatal spre mijlocul mesei.

Ca și'n tabloul stângaci, cu flori, spânzurat în perete,
Ca și'ntr'o criptă uitată, nimic nu se mișcă'n odaie.

Zgomot e-afară'mprejur. Soarele arde asfaltul.
Oameni se sbat agitați, împinși de puteri nevăzute.
Duhuri de sus și de jos amestecă râsul cu plânsul.
Timpul și vântul dărâmă la fel și zdruncină lumea.

Dar salonașul burghez, cu grijă-și păstrează tăcerea.
Umblă copiii sfioși și privesc prin gaura cheii:
Ușa'ncuiată sever oprește orice iscoade.
Și'nchipuirea clădește minuni în odaia secretă:

... Poate că-aici stă legat vrăjitorul cu diavoli în sticle;
... Poate că-aici or fi strâns străbunii comori și podoabe;
... Poate pe-aici e intrarea'n castel la Frumoasa ce doarme.

.....
Cât ar dori să deschidă, cumva, odată, salonul.

.....
O, de s'ar pierde cheea de tot, să n'o mai găsească.

EUGENIU SPERANTIA

HEXAMETRII BIETULUI NIMIC

Gâlgăe apa sub pod, în noaptea cu doruri și spaime.
Clarul de lună se sbate febril în oglinda nervoasă.
Nimeni pe cheiul pustiu, peste tot tăcere suspectă;
Stranii priviri își trimit felinarele singure'n veghe.

Numai, o boare de vânt alungă-o hârtie pe stradă.
Bietul nimic prigonit s'ascunde tiptil prin unghere.
Foae de carte?... Afiș?... Ori poate-un cuvânt de iubire...
Singur, destinul i-a dat și lui un moment de mărire...

Sigur, a fost întrebat, ascultat ca un glas de oracol;
Multe iluzii-a stârnit prin funduri de inimi sărmăne.
Mâna de om ce-l ținu, tremurat-a poate-o clipită
(pentru că inima speră mereu și crede'n miracol).

Apoi venit-a, fatal, uitarea, căderea, ruina:
Bietul nimic prigonit se luptă din greu cu destinul.
Poate mai speră și el ca iar să-l ajungă norocul,
Poate mai speră și el ca iar să-l ajungă mărire.

Însă suflarea de vânt, de-odată puterea și-adună
Și ridicându-l în slăvi îl poartă sub clarul de lună
Până ce-l lasă să cadă sub pod unde gâlgăe apa.
... Stranii priviri își trimit felinarele singure'n veghe.

EUGENIU SPERANTIA

ÎN PLINĂ DESPERARE *)

Greu mai mergea lecția, greu de tot. Nimic nu-i pria. Creionul se împiedeca în tăbliță; o supăra, din prânzit, vocea părinților; iar pupitrul parcă n'o lăsa să răsufle, ținând-o strâns între spetează, bancă și saltar. Și ce lecție grea, Doamne! Doamne! Jumătate din tăbliță, ciubuce întoarse și jumătatea cealaltă, ochelari tăiați în două. Apoi Frăulein care nu se mai culca... Sgrițuroaica! În fiecare zi, cum sfârșia masa, se și trântea pe pat. Și azi, ca dracul... Tot cotrobăia prin odaie...

Fetița, la capătul rândului întâiu, își privi lucrarea. Of, Doamne, ce urit! Să-i vadă tăblița Napoleon, cum ar mai râde... Căci Napoleon e cel mai rău copil din clasă. Degeaba îl pedepsește în fiecare zi, domnișoara! Nici bătaia, nici arestul nu-l cumințește. Mai ales pe fete nu le poate suferi. Le trage de șorț, le pune piedică. Și ceilalți băieți, ca proștii se iau după el, rîd și petrec împreună. Ce bine-i la No. 31... Acolo nu-i școală de aplicație, acolo curtea băieților e despărțită de cea a fetelor. Doar printre scândurile gardului...

Bălașa și-a oprit gândirea. În fine Frăulein s'a trântit în pat. Ah, ce bine! În câteva clipe — îi cunoaște doar obiceiul — s'a dus. Când s'o pune pe sforăit, și Napoleon să fie aici, cu întreaga lui ceată de băieți, și încă nu s'ar trezi.

Bălașa ia buretele și, cu necaz, freacă repede tot rândul. Să nu rămână nimic! Pe urmă, ce frumos o să deseneze ea... și ciubucele și ochelarii! Pe urmă... Cuvintele i s'au innecat în gât parcă. Privirea, fără să vrea, i se prinde de scrinul cu rufe. Acolo, în saltarul de sus, Frăulein a ascuns merele cumpărate azi, în drumul dela școală spre casă. Ce mere frumoase! Și Tinca, bucătăreasa, aduce din piață, zilnic, mere; dar în coș, alături de zarzavat, carne și pâne, fructele se urîțesc și își pierd gustul. Altcum erau cele din saltar, alt soi... Mere învelite în hârtie să nu se murdărească, și păstrate în

*) Fragment din romanul „Fără limită“.

raft la prăvălie. Doar ea a dus pachetul acasă. Parfumul lor i-a intrat în mâni și nări, și acum parcă umple toată casa...

Bălașa s'a ridicat în picioare. Se sperie. Pantofii au lovit prea tare în scânduri. De dincolo, vocile părinților vin mai îndepărtate. Tata și mama au trecut din prânzitor în birou. Fräulein respiră liniștit. Și respirația lui Fräulein și vocea îndepărtată a părinților o imbie la taină. Binișor își scoate un pantof, apoi celălalt, și în vârful degetelor se apropie de pat. Doarme, sgrîpțuroaica! S'o vadă Napoleon, cum ar râde de ea!... Cât e de urită și de rea! Necazul feteiței împotriva bătrânei Nemțoaice e mai mare ca oricând. De atâtea ori o privit-o dormind, niciodată n'a putut-o suferi, dar azi, când o știe stăpâna sgârcită a unei atari bogății, o urăște de moarte. Da... să moară, ce bine ar fi!... Deocamdată însă, e ca și moartă.

Bălașa, în vârful degetelor, se apropie de scrin și prinde cu putere cele două cârlige. Zadarnic! Indârjită, vine la sobă și ia cleștele, apoi se întoarce la obiectul râvnit. Bagă o ramură... Incet, incet... Tremură de emoție și plăcere. Incet, incet... În fine, bara de fier intră. Își încoardă puterea. Un colț al saltarului cedează. Gâfâie tot mai tare. Prinde de cârlig, trage... Scrinul se deschide pieziș. Destul pentru mâna ei. Inșfacă un măr. Când să tragă mâna înapoi, se împiedcă de marginea dulapului. De durere a slăbit prada. Trebuie să tragă mai înafară saltarul. Încăodată, dar cu putere multă. Gândul îi tremură parcă în gât și'n picioare. Oare ce face Nemțoaica? Bălașa aruncă o privire rătăcită și parcă aude cu privirea. Sforăe. Foarte bine! Atunci își încoardă toate puterile. În fine! O mulțămire îi sgâlțâie tot trupul. Întreg scrinul cu fructe e la vedere, ca în raft la prăvălie. Ia un măr, îl bagă în șorț. Vrea să închidă saltarul, dar se răzgândește. Încă unul... Nu le-o fi numărat Nemțoaica! Apoi, într'o sforțare teribilă, împinge la loc scrinul. În odaie, doar răsufllarea scârboasă a Nemțoaicei. Fetița, zăpăcită ca după o crimă, face ordine, mai mult incurcând, să nu se cunoască nici urmă, apoi se trânteste în pat și începe să mănânce. Prima mușcătură îi potolește parcă înfrigurarea întregului trup. Pe urmă, temeiu, mâncarea de poftă, cu meștecări incete și plescăite, sugând fiecare mușcătură ca pe o acadea... Mai repede decât ar fi vrut se sătură. Are încă un măr de prisos. Ce să facă acum cu el? Să-l bage înăuntru? Prea e greu. Putea trezi pe Fräulein... Se scoală binișor și-l aruncă împreună cu cotorul celui alt măr, în sobă, apoi se întoarce la pupitru să-și facă lecția. Dar e obosită. Munca i-a sleit puterile. Și încă ceva... O nemulțămire fără nume... Parcă vocea îndepărtată a părinților și sforăitul scârbos al lui Fräulein nu-i dau pace. Se culcă în

pat. Vrea să uite... să se gândească la altceva, la școală... Da, la școală... Acolo-i Napoleon și ceata lui de băieți. Napoleon e un copil rău și obraznic...

* * *

— Komm zur Mama...

Bălașa s'a trezit deodată. Ca un fum a dispărut visul, lăsând în urmă o senzație de amărăciune. Ochii și-i simte uscați; gâtul înțepenit. Și deodată s'a repezit în șuvoiu realitatea: pe pupitru, corpurile delictive, un cotor și un măr, cu urme de cenușă pe ele.

— Komm zur Mama...

Fräulein a prins-o de mână și în goană, trăgând-o în urmă, a străbătut camerile până în birou.

— Gnädige Frau, die Balașa hat gestohlen...

Bălașa știe că tot ceea ce spune Fräulein, cu vocea ei hăcuită, e adevărat, deși nu pricepe nimic. O sgâlțâie suspinele. N'are cum să se apere de această lume dușmană, care pare că-i amenință făptura.

— Ein schlimmes Kind... aude ea, Eine Diebin... și altă avalanșă de suspine se amestecă de data asta cu amintirea faptei urite și cu vorba aspră a bonei.

— Lassen sie mich...

În fine, a vorbit mama. Cuvintele ei reci au liniștit plânsul fetiței, dar au avut darul s'adune din depărtările minții, parcă acolo în fața lor, fapta ei. Și ce îngrozitoare îi pare! Ce-a auzit ea din cărțile de basme și de povești, întâmplările copiilor răi, neascultători, care-și supără părinții, sunt nimic pe lângă fapta ei.

— Bălașo, cum ai făcut asta?...

În vorbele mamei e atâta durere, încât chiar fetița, cu sufletul ei mic, a putut-o prinde. O desnădejde cumplită îi împrăștie sufletul. Simte că se sfârșește. Poate e sfârșitul lumii.

— Dumnezeu care vede toate...

Fetița începe să plângă liniștit. Durerea celor iremediabil pierduți. Dumnezeu... Il uitase! Acum, de bunăseamă, și Dumnezeu va fi împotriva ei...

— Uite, să te judece tata... Tata e judecător... El cunoaște legile. El pedepsește pe răufăcători, în special pe hoți... Ii bagă la închisoare...

Fetița n'a mai spus nimic. Ii sleiseră și lacrimile, și durerea parcă. Se simțea uscată. Un singur gând avea: să termine mai repede. S'o bată, s'o închidă, s'o omoare... dar mai repede...

Și mama, care tot vorbește...

* * *

În tot timpul judecătorul a privit scena, îndurerat. Îndurerat, nu pentru fetița care suferea, cât pentru el. Dela condamnarea și pedepsirea lui disciplinară, deși trecuse timp, nu-și mai putea îndeplini serviciul în conștiință; căpătase un beteșug la darea sentinței. Și acum, acasă la el, tot în fața unui caz de judecată era pus. Clarisa îl obliga să dea sentința. O sentință împotriva copilei lui. Furase. Cumplit! El nu pentru furt fusese condamnat, ci pentru nedelicatețe. Nedelicatețe, furt... Grade în ierarhia infracțiunilor. Fondul e același. Și Bălașa, lui îi semăna. Avea să dea o sentință pentru greșelile dela el moștenite. Iși privea nevasta cum dojenea copilul. Aceași admirabilă ținută. Fusese estetic jignită. Ea, femeia incapabilă de cea mai mică deviere incorectă.

— Să nu mai analizez atât, își zise el.

De mult se hotărîse a trăi ca mai înainte, în dulcea inconștiență a vieții. Pedepsirea lui disciplinară îi mișcase parcă un resort al sufletului. Înainte să judece pe alții, trebuia să se judece pe sine.

— Tata o să dea sentința...

Judecătorul își adună gândirile. Ce impas! Măcar la judecătorie avea codurile, și mai mult decât codurile, tradiția și șablonul. Dar aci?...

— Tata e judecător și nu greșește...

Judecătorului i se muie sufletul. Grăi cu glas cât putu mai senin:

— Bălașo, o să stai toată după-masa în casă... Nu te joci în grădina...

Mama îl privi serioasă.

— Și o săptămână nu mănânci desert...

— Nu-i destul... făcu sever mama. Nu uita, a furat... Măine mă duc la școală și o spun domnișoarei și clasei întregi... De un hoț, trebuie să se ferească toată lumea...

Bălașa a plecat fără un cuvânt, dar la fiecare pas, avea impresia că se frânge în bucăți ca un Țândărică de lemn.

* * *

Prin urmare, toată clasa o să știe!... Și Napoleon!... Tot dezastrul actual se strânge parcă împrejurul micului ei coleg. Napoleon nu mai e copilul obraznic și rău, de care toată lumea fuge, ci un ins deosebit, un fel de Sfarmă-piatră, în care s'au adunat toate puterile lumii. Pe Napoleon cel rău, nu-l simte alături de ea, cot la cot, coleg de suferință și de rele, ci în fața ei, dușman temut. Și totuși, acest sentiment de teamă îi face plăcere. Nu, nu!... Măine nu poate

s'ajungă de râsul copiilor și al lumii întregi... Și un nou val de durere, deslănțuit prin lacrimi, o s'gudue. E singură în odaia ei. Fräulein în curte; părinții în birou. Singură pe lume, ca Genoveva de Brabant, în pădure. Nimeni n'o iubește; mama nu vrea să știe de ea, tata a părăsit-o. Decât așa vieață, mai bine moartă!...

Fetița se imaginează moartă. Surăde cu ochii în depărtări. Moartea îi apare ca ipostaza cea mai fericită. Se vede în cosciug mic, alb, înconjurat de flori... Atunci toată lumea are s'o iubească. Și mama o să plângă, și tata, și poate chiar Fräulein... Un sentiment de nobilă răzbunare îi încearcă sufletul. Da... moartă! S'a hotărît să se omoare. Da... să nu mai piardă multă vreme, ci acum, imediat.

Bucuroasă, ca și când ar alerga la joc, trece sprintenă în prânzitor și din saltar scoate un cuțit. O să-și bage cuțitul în inimă. Ce bine! Deseară, Fräulein o s'o găsească dormind pentru totdeauna. Și parcă de-acum se bucură de sperietura lui Fräulein. Cu cuțitul în mână, s'a întors în odaie. Își scoate șorțul, rochița și brasiera. Se trânteste pe pat cu fața în sus. Și-a ridicat cămașa până la piept. Inima, pentru ea, e încă în pânțece. Acum să'nchidă ochii și să înfigă cuțitul cu putere. Inchide ochii și dă. Dar cuțitul e bont, cuțit de masă, pentru friptură... Simte doar o apăsare rece, rece. Fetița se îndârjește mai tare. Cuțitul nu vrea. Atunci îl apleacă, și deodată o senzație subțire îi străbate pielea. S'a tăiat și tăietura o doare. Durere!... Iată ceva negândit. Ar fi vrut să moară ușor, fără durere, să treacă în veșnicie ca în somn, parcă să știe ce se petrece cu ea, cu mama, cu Fräulein...

Fetița se scoală, desamăgită. Și totuși, trebuie să se omoare neapărat! Hotărîrea e luată. Altcum, s'ar face de râs. Și ce ciudat, parcă tot în fața lui Napoleon... Da, trebuie să se omoare!... Chibzuește adânc. Altcum trebuie să facă... Va lega bine cuțitul de rețeaua patului, cu vârful spre ea. Se va culca și adormi bine. Prin somn, fără să-și dea seama, se va izbi de cuțit. Dar cu putere, ca la „hoții și jandarmii”. Tot doarme ea foarte agitat — așa-i spune mama — aruncă pe jos pernele, uneori cade din pat. Și mâine, se va scula... moartă.

Bălașa e fericită. Planul i se pare minunat. A fixat bine cuțitul, a tras plapuma deasupra, nimeni să nu bănuiască. Și-a scos și ghetetele, și ciorapii, și-a schimbat și cămașa. Când să se bage în pat, a aruncat o privire asupra odăii. Cea din urmă privire. Câtă deșărtăciune pe pământul ăsta!...

Dar privirea i s'a fixat din nou asupra scrinului, de unde i s'a tras toată nenorocirea. Fetița clatină din cap. Sunt ultimile clipe de

indulgență maximă. Nu-l urăște cum ar merita... Parcă mai mult urăște pe Fräulein, pe mama și pe tata. Vine la scriin, trage saltarul — ce ușor se trage acum! — scoate un măr. Totul e perfect natural, fără emoție, fără părere de rău. Ce-i mai pasă, dacă mâine va fi moartă! Se bagă în pat și începe să ronțăie mărul. Tot o să moară! Cotorul îl lasă pe plapumă. Nu e nici obrăznicie, nici răzbunare împotriva părinților. E prea sus, parcă la jumătate distanță dintre cer și pat... Și diafană ca un îngerăș! Dar acum, la treabă. Și-a tras plapuma peste cap. Cuțitul e bine fixat împotriva ei. Inchide ochii cu tărie. S'adoarmă adânc. Gândurile cele mai frumoase încep din nou să se perinde: un mic cosciug alb, ea în rochiță albă, între flori... Tata, mama și Fräulein împrejurul sicriului. Și Napoleon!... Uite că și Napoleon... Napoleon cel rău și obraznic, are o lacrimă în ochi... Fetița surâde. O altă lume se înfățișează, lume de păpuși, zâne și îngerăși. Și Napoleon care privește de jos, uimit, ca la teatrul de copii... Bălașa și-a iertat părinții și pe Fräulein. Din lacrima lui Napoleon s'a născut o împărăție fermecată, și, între ea și lumea visului, un porumbel alb își vântură aripele...

VICTOR PAPILIAN

VIS ALB

Vis alb, stele albe
Flori de zăpadă
Flutură'n salbe
Peste livadă.

Flutură 'n salbe
Fulgi de zăpadă
Vis alb, stele albe
Peste livadă.

Pom în grădină,
Ramuri de-argint
Flori de lumină
Sfeșnice-aprind.

Muguri de astre
In candele ard,
Serile-albastre
Tămâie cu nard.

Primește, Părinte,
Vis alb, dimineață:
Iubirea fierbinte
In inimi de gheață.

CÂNTEC DE PĂSTOR

Am pornit cu voi mai ieri,
Am pornit cu voi, prieteni,
Turmele de primăveri
Pe subt codrii verzi de cetini.

Vom suî, în ani, pe culmi
Drumul lung, pornit din vale
Freamăt s'ascultăm de ulmi
Și tilincile pe cale.

Nopți și zile, sus pe creste,
Ne va ninge-argint în barbă,
Și vor fi, ca o poveste,
Primăveri și flori și iarbă...

Și din culmi primi-vom iar
Turmele de ani. Pogoară
Către celălalt hotar,
Legănând tălângi în seară.

Ne-om opri la alba piatră
Lângă piatra celor morți
Și vom asculta cum latră
Câinii timpului la porți.

Pe mormanul de cenușă
Vom încremeni la vatră
Când va bate'ncet la ușă
Domnul cu toiag de piatră.

Vom deschide vechea poartă:
El va'ntra, chip de furtună,
Spulberând cenușa moartă,
Pulbere de stele'n lună...

ION BUZDUGAN

LACUL DOAMNEI

Și azi, în sus de ocne, când peste dealul sur te
uiți, arde, roșu, lacul în care dorm cumiși
căminăreasa albă, rădvanul cu arginți
și surugiul negru rob, din bătrâni, la curte.

Turcii au aprins conacul, de mult, lângă fruntarii.
Apoi, scoțându-i ochii cu vârf de iatagan,
pe căminarul tânăr l-au rupt cu armăsarii.
Căminăreasa albă scăpase în rădvan.

Era căminăreasa subțire și tăcută,
în ochi cu sboruri triste, în mâini cu porumbei,
și trupul ca un cântec se legăna, lăută,
când fâlfăiau în tindă mătășurile ei.

Ci faraonul curții, prea credincioasă slugă,
talerii de cu vreme-i cărase din iatac
și cu Domnița albă înfășurată'n glugă
gonea prin ciurul nopții, plesnind în cai buimac.

Trei turci călări în urmă. Unul holbat și spân,
altul buzat și altul uscat ca o momâe.
De scăpăra caleasca'n sudalmă de rumân,
scrășneau în șa spahiii cu fețe de lămâe.

Aprins de lună, lacul oprise pe fugară.
Doamna închise ochii și-a strevăzut ca'n vis
cum trei rânjite lifte, cu dinții scoși afară,
îi sfâșiau vestmântul... Și când i-a redeschis,

întors spre ea, pe capră, țiganul surugiu
ii cântărea pe tâmple și'n ochii verzi tăcerea...
A dat din cap și biciul a fulgerat ca viu
și a tunat rădvanul în apele ca mierea.

Din veac adânc, tot licări, cu lacul de mărgean,
căminăreasă albă cântată peste veac.
Te clatină poetul în vis ca'ntr'un rădvan
și'n suflet te adoarme în legănări de lac.

RADU GYR

INTEGRARE ÎN ISTORIE

Există vremuri în cari istoria ne integrează în ființa ei oarecum fără voia noastră și ni se impune ca o poruncă mai tare și mai presus de noi. O astfel de perioadă a fost pentru Români vremea pregătitoare și înfăptuitoare a Unirii. Părtașii generației de atunci și-au găsit rostul în mersul însuși al istoriei naționale, evenimentele i-au prins întregitor și i-au așezat la posturi după nevoi obiective. Există însă vremuri în cari istoria ne cheamă, dar nu ne poruncește, în care insul se simte slobod și fără de răspundere, în cari integrarea în istorie trebuie să pornească, organizată și voită, chiar din partea noastră. O astfel de perioadă este vremea dela Unire încoace. Generația de după Unire nu-și află rostul prin simpla ei așezare în istorie, cu toate că acest rost există. Constrângerea astăzi este mai mică, misiunile mai puțin grabnice, încât generația noastră poate să creadă că e liberă să aleagă drumul spinos al istoriei, dar se poate tot atât de bine mulțumi cu ce i-au lăsat înaintașii. Cu alte cuvinte, că poate să-și caute un rost în istorie, dar poate și să trăiască alături, să producă sau să consume. Mai presus de puțințe stau însă datoriile. În lumina acestora trebuie cercetată orice situație în istorie. Căci însemnat nu e ceea ce este, ci ceea ce ar trebui să fie. În toate faptele omenești înțaietatea o deține idealul etc.

Mai întâi, o precizare în privința misiunilor. Nu se poate tăgădui că ne putem făuri noi înșine o misiune și chiar să ne împotrivim istoriei și mersului ei firesc. Societățile omenești își au legile lor proprii de dezvoltare, dar spre diferență de legile naturii, legilor de evoluție socială ne putem opune și le putem tulbura funcționarea. De sigur nu pentru totdeauna, pentru că istoria este mai puternică și mai durabilă decât noi, dar totuși un amestec al nostru rămâne cu puțință. Nu o singură dată în istoria lumii personalități puternice au împiedecat cursul firesc al evenimentelor sau le-au abătut calea. Există însă misiuni obiective, exterioare nouă, pe cari nu ne rămâne decât să le aflăm și să le luăm asupra noastră pentru a le duce la îndeplinire. Sunt adevăratele misiuni istorice. Fiecare epocă

își are nevoile și putințele ei proprii, născute din structura vieții sociale și a dezvoltării ei în timp, sub determinarea mediului inconjurator, nevoi care așteaptă să fie împlinite și putințe cari se vor întruchipate. Numai pe linia acestora se poate vorbi de o integrare în istorie.

Se va înțelege de ce problema îmbină în ea un mănunchiu de termeni în aparență potravnici unul altuia, dar de fapt legați organic prin însăși firea lucrurilor. În primul rând o unire a valorilor locale cu valorile universale, apoi o unire între vremelnice și veșnicie, în sfârșit o realizare a ideii de om în condiții particulare de viață. Precum vom înfățișa la rând.

Un raport de integrare cu istoria nu se face abstract și nici pe cale curat intelectuală, el presupune o legătură cu ființa noastră întreagă. Integrarea în istorie nu este o idee, ci un stil de viață. Faptul acesta nu trebuie pierdut nici un moment din vedere. El însemnează mai întâi de toate trăire în concret, realitate și nu ideologie. Nu ne putem integra decât într'o istorie anumită, într'o realitate istorică sau socială concretă. Aceasta cuprinde însă o determinare îndoită, de natură foarte precisă: loc și timp. Istoria nu se petrece oriunde și nici oricând, ea aparține totdeauna unor ființe reale, dezvoltate într'un anumit loc și cuprinde o succesiune organică de momente legate în chip cauzal și deci necesar între ele. Aceasta însemnează că nu ne putem integra în istoria oricărei grupări sociale și nici în orice perioadă istorică, ci numai în istoria reală din care noi înșine facem parte, în istoria țării în care trăim și anume în epoca de față a istoriei naționale, în care putem fi părtași activi prin gândurile și faptele noastre. Integrarea în istorie nu poate să însemneze decât identificarea noastră cu națiunea din care facem parte și numai prin ea cu întregul popoarelor din lume, umanitatea. Atâta vreme cât realitatea socială imediată din care facem parte este de natură națională nu putem fi rodnici și deci nu putem pătrunde nici în universalitate decât pe căi naționale, afară dacă nu ne expatriem și nu intrăm în cuprinsul altor realități. Sociologia a lămurit în deajuns partea comunității în procesul creației și în genere situația insului în societate. Omul nu activează niciodată strict individual, numai viața animală se petrece pe planul acesta, el este determinat în toată activitatea lui de viața socială care îl înconjoară și de viața istorică premergătoare. De aceea omul nu poate face nimic prin propriile puteri, el trebuie să lucreze cu forțe sociale și înlăuntrul societății din care face parte. Nu tăgăduim firește, puțința unor acțiuni de largire a cadrelor sociale, de pildă o treptată largire a cercului de viață dinspre națiune spre uma-

nitare, dar nici acțiunile acestea nu se pot împotrivi legilor firești de dezvoltare, cel mult pot lucra în sensul lor și să le grăbească desăvârșirea. Prin urmare în stadiul actual de dezvoltare socială integrarea în istorie duce cu necesitate la ființa națională și numai dinlăuntrul ei și în sensurile ei organice putem tinde spre alte țeluri sau activa pentru alte idealuri. Altfel putem cel mult să distrugem, dar nu dobândim nimic pozitiv. Dintre Germanii potrivnici țării lor și cei cari din cuprinsul stărilor actuale se străduiesc să asigure Germaniei o soartă mai bună, numai cei din urmă pășesc pe calea dreaptă. Tot așa dintre mulțimea Rușilor refugiați cari defăimează și acum Rusia Sovietică și se opun ei cu desăvârșire — și comuniștii ruși cari se sbat în slujba țării lor ca să o scoată odată la liman, comuniștii au dreptate. Iată de ce nu e nimic mai firesc decât să întâlnim pe Germani identificați cu național-socialismul, pe Italiieni cu fascismul, iar pe Ruși cu bolșevismul. În toate aceste cazuri o împotrivire nu poate să însemneze decât nerodnicie: distrugere personală fără nici un folos, situare alături de istorie, neînțelegere a evenimentelor și chiar lipsă de legătură interioară cu întâmplările din jurul nostru. De sigur că toate regimurile amintite se vor schimba odată și odată, dar până atunci cei cari le suportă nu pot decât să le primească și să le mărească eficiența pentruca momentul de față al istoriei lor naționale să nu rămână sterp și abia când se vor dovedi necorespunzătoare să fie părăsite și înlocuite cu altele. Iarăși nu putem tăgădui că popoarele uneori rătăcesc în faptele lor și că în zile de acestea suntem datori să luptăm din răzputeri pentru dreapta lor îndrumare, dar nici acțiunea aceasta n'o putem duce împotriva națiunii însăși. Cu alte cuvinte și îngrădindu-ne la realitățile noastre, integrarea în istorie nu poate să însemneze primirea cu orice preț a regimului de izbândă, ci fundamentarea acțiunilor noastre în realitățile românești. Putem săvârși așa dar, orice, atâta vreme cât nu primejduim interesele neamului însuși. Putem de pildă, să fim filosemiți sau filogermani sau filofrancezi, putem să milităm într'o politică de dreapta sau de centru sau de stânga, putem fi ortodocși sau catolici, etc., dar în toate trebuie să păstrăm ca punct de plecare și călăuză ființa națiunii românești. Aceasta însemnează că dragostea noastră pentru alte seminții, concepția noastră politică sau credințele noastre religioase nu pot fi împinse niciodată dincolo de interesele naționale. De câte ori se va pune în cumpănă vreo problemă de acest fel și ființa însăși a țării, va trebui să alegem fără șovăire pe aceasta din urmă. Să ne amintim în această privință de atitudinea socialiștilor „internaționaliști, umanitariști, antimilitariști” în timpul războiului. Aproape niciunul n'a

primit să-și trădeze țara în numele principiilor. Realitatea națională s'a dovedit cu acest prilej precumpănită mai puternică decât concepțiile antinaționale. Și să ne închipuim ce ar face comuniștii români, rusofili astăzi, în fața unei invazii rusești. Vor refuza să lupte împotriva „fraților de doctrină” sau se vor alătura „burghezilor” pentru apărarea patriei? Nu ne îndoim că cei mai mulți și cei mai buni dintre ei vor apuca cea din urmă cale. Iată ce înțelegem sub integrare în istoria națională. Orice politică a țării trebuie să primească fundamentarea aceasta națională, fie că e de stânga, fie că e de dreapta. Naționalismul nu poate fi o doctrină de partid, ci instinctul însuși de conservare al națiunii, spiritualizat prin conștiință. Altfel triumful unei mișcări parțiale ar putea să pună în joc însăși ființa noastră națională. Așa dar cea dintâi urmare a integrării în istorie este naționalismul înțeles ca fundament al tuturor acțiunilor noastre, ca fel de a trăi și de a te găsi în lume. Numai așa putem tinde spre universalitate.

Integrarea implică în același timp o legătură organică, nemijlocită cu prezentul. Istoria unei națiuni este procesul de autorealizare desfășurat pe trei dimensiuni, trecutul realizat, viitorul de realizat și prezentul realizator. Activi nu putem fi decât în prezent. Trecutul reprezintă o realitate gata făcută, pe care noi o putem lua ca punct de plecare, o putem nesocoti sau o putem păstra, dar n'o putem reinvia ca atare și nici n'o mai putem schimba în vreun fel. Față de trecut sarcina noastră se reduce la o simplă valorificare; ca fapt rămâne însă neschimbat. Viitorul reprezintă dimpotrivă o simplă posibilitate, un ideal și ca orice posibilitate realizarea lui nu este niciodată o certitudine și nici nu suntem stăpâni pe ființa lui. Viitorul este un simplu plan pe care trebuie să-l avem mereu sub ochi și trebuie să tindem către realizarea lui, dar care totuși nu depinde numai de noi și uneori e cu totul departe de slabele noastre puțințe omenești. Viitorul ne apare ca lumea ireală a idealului din care realizăm uneori părți importante, dar din care întotdeauna rămâne un rest, fără intruparea căruia goana noastră nu ia sfârșit, iar viața noastră nu-l mai poate atinge. În ființa unui neam, în care noi nu ne putem socoti decât un moment neînsemnat dintr'o imensă și bogată desfășurare de viață, trecutul reprezintă sarcina generațiilor trecute, iar viitorul sarcina generațiilor cari vor urma. Prezentul singur este sarcina noastră, în care putem interveni cu folos, în care putem săvârși istorie, în care prin cea mai neînsemnată faptă a noastră putem întregi sau micșora ființa mai presus de noi a societății. Prezentul este singurul moment în care istoria ne este deschisă, în care avem puțința unei integrări

reale prin propria noastră viață (prezentul măsurat individual, ca perioada vieții în care putem fi în vreun fel sau altul creatori sau cel puțin păstrători de cultură sau civilizație). În această lumină prezentul capătă o altă semnificație decât clipa imediată și neatârnată; prezentul nu e decât o punte, o trecere dela ceea ce a fost spre ceea ce va urma să fie. De aceea și integrarea noastră în prezent nu însemnează o rupere cu celelalte dimensiuni ale timpului, ci dimpotrivă o mai puternică legătură cu ele; tocmai pe calea aceasta devenim o verigă necesară în lanțul evoluției sociale. Prezentul este determinat organic de trecut și viitor, sub forma tradiției și a idealului social. Încât dacă istoria nu ne este deschisă decât prin prezent, ea ne determină din momentul acesta prin ființa ei întreagă. În primul rând trecutul. El însemnează munca tuturor generațiilor cari ne preced, transmisă nouă ca zestre spirituală, prin tradiție, formând suportul și atmosfera istorică în care lucrăm și fără de care ar trebui să cădem îndărăt în animalitate. Nu toți ne dăm seama de importanța covârșitoare a tradiției în viața popoarelor; avem uneori îndrăzneala să credem sau să pretindem că istoria începe cu noi. În realitate, pe orice țărâm de activitate ne-am găsi, munca noastră actuală a fost făcută cu puțință prin nenumărate străduințe anterioare depuse pe același țărâm de-alungul unor vremuri adeseori incalculabile. Mai mult decât atât, inovația însăși, progresul adevărat, nu e cu puțință prin nesocotirea tradiției. Nu contribuim la propășirea culturii sau a civilizației cu nici o revoluție radicală, ci numai dacă legăm firul activității noastre de unde l-au lăsat din mâini înaintașii și căutăm să-l ducem mai departe. A nesocoti tradiția însemnează a te așeza pe un punct de plecare inferior înaintașilor, dimpotrivă continuarea ei însemnează cu necesitate un pas mai departe. Revoluțiile înseși n'au devenit fructuoase decât când s'au întors la stările vechi și au încercat să le transforme dinlăuntru. Apoi viitorul. El acționează pe calea idealului. Importanța acestuia nu este mai mică decât a tradiției. Popoarele lipsite de un ideal sunt pierdute pentru civilizație. Individualitatea lor se destramă și existența lor istorică ia sfârșit. Idealul însă pare mai puțin necesar decât tradiția. Tradiția ne stăpânește uneori și fără vrerea noastră, idealul dimpotrivă poate fi mereu înlocuit cu scopuri secundare sau cu simpla viețuire în actualitate. Faptul nu este adevărat decât pentru indivizi. Ca popor nu putem avea decât un singur ideal, întruparea tuturor virtualităților noastre existențiale, împlinirea destinului național, iar pe acesta trebuie să-l avem mereu în față, altfel mersul istoriei devine rătăcire și irosire de timp. Un popor nu se poate desinteresa de ziua sa de mâine, nu poate trăi numai în actualitate, pentrucă

în viața lui fiecare clipă își are un rost precis și fiecare moment trebuie să-i asigure o mai deplină realizare de sine. Din aceleași pricini în viața popoarelor continuitatea este o condiție a existenței. Orice întrerupere și orice abatere se plătește scump. Încă un fapt de care nu ne dăm întotdeauna bine seama. Toate popoarele moderne și-au impus felurite forme de viață după împrejurări exterioare și chiar inspirații de moment, pe cari s'au văzut nevoite să le părăsească mai târziu ca nepotrivite și vătămătoare. Este una din consecințele cele mai dezastruoase ale neîncadrării în istorie. Când o generație de oameni uită zestrea trecutului și nesocotește porunca viitorului soarta națiunii este puternic primejduită. Scăparea nu poate veni decât dela idealul social, ca drumul cel mai sigur de orientare. Legătura noastră cu prezentul în sens de acțiune eficientă în mersul istoriei, ne situează așa dar în legătură organică și cu trecutul și cu viitorul.

Tălmăcite toate acestea din punctul de vedere al insului integrat în istorie și al datorii sale față de aceasta, dobândim un îndreptar de acțiune destul de sigur și de eficace. Respectul față de tradiție apără de improvizații, de construcții spirituale fără viață. Luând ca punct de plecare în toate acțiunile noastre istoria grupării din care facem parte, fapta noastră va crește organic, susținută de întreg trecutul și verificată prin experiențe colective nenumărate. Urmărirea idealului social ne apără la fel, de provizorate, de fapte săvârșite pentru o zi, lipsite de suflet și durată. Nu e nimic mai vătămător în viața popoarelor decât acțiunile întreprinse de pe o zi pe alta. În toate acțiunile noastre sociale, fie cât de neînsemnate, trebuie să avem mereu în vedere faptul că viața națiunii din care facem parte întrece cu mult pe a noastră și nu ne-am făcut datoria decât dacă am socotit-o ca scop în sine, nu ca mijloc al vieții noastre restrânse. Simțământul istoric ne ține mereu treaz în conștiință adevărul că înainte de noi pe pământul acesta au fost mii de generații cari ne-au făcut nouă cu puțință viața de azi și că după noi vor urma alte mii de generații, viața mai bună a cărora va trebui s'o pregătim noi. În această perspectivă nu dobândește o valoare decât ceea ce se însușmează într'un fel sau altul pe linia de desfășurare a istoriei. Cu altă expresie simțământul istoric se chiamă simț de răspundere față de viitorime, în care se cuprinde și ascultarea față de porunca vremurilor precedente.

Istoria deși ne cuprinde este întotdeauna o realitate mai presus de noi. Integrarea noastră în ea poate porni dela considerații diferite, dar odată integrarea săvârșită, trebuie să-i acceptăm ritmul ei de viață, în care prezentul nu-i decât o legătură dintre trecut și viitor,

dar un moment de o importanță fără seamăn, fiind singurul în care noi putem însemna ceva și prin care putem rămâne în istorie. De aceea datoria noastră față de istorie, după datoria integrării însăși este respectul vieții ei organice și actualizarea maximă a tuturor virtualităților cari cad sub puterea noastră de acțiune. Iată ce înseamnă participare conștientă la viața și menirea unui neam, activitate pe linia destinului național. Vremelnicia se însușește în veșnicie.

Dacă drumul spre universalitate și drumul spre veșnicie duc prin istorie, iar aceasta aparține grupării din care facem parte, se înțelege ușor de ce se impune integrarea noastră în istorie. Ceea ce deosebește pe om de animalitate este viața spirituală, conștiința legată de valori universale și de valori veșnice. În concret această existență nu ne-o mijlocește decât istoria; numai în cuprinsul ei ne putem întrece pe noi înșine și putem să ne realizăm ca oameni. Prin urmare, sau renunțăm la viața omenească și atunci nici o problemă nu ne mai tulbură, viețuim asemenea animalelor, sau ne străduim să devenim oameni, să ne realizăm pe linia spiritului, dar atunci integrarea în istorie nu poate fi înlăturată, fie că ne vine dela împrejurări obiective, fie că ne-o impunem noi, cu voia noastră. În definitiv nu există om abstract decât ca idee sau ca ideal, ca fapt există numai oameni condiționați geografic, istoric, social, național, etc. (adică Germani, Francezi, Români și a. m. d.). Realizarea omului se face în anumite condiții obiective cari nu ne aparțin și pe cari nu suntem stăpâni, încât singura posibilitate de realizare a noastră ca oameni duce prin realitatea românească, prin istoria națională, problema fiind: cum înfăptuim omul românesc? (După o expresie care nu ne aparține, dar pe care o găsim foarte nemerită). Integrarea în istorie prin urmare, nu-i o problemă oarecare nici pentru ins, nici pentru obște, ci o problemă de viață și de moarte, problema însăși a existenței noastre în lume ca realitate vie și de sine stătătoare.

TRAIAN HERSENI

INTIMITATE

Se'ncearcă iarna, sub lumina-i castă,
Pecinginea pământului s'ascundă
Și se'nvârtește aria, rotundă,
Scăpărător de albă și de vastă.

Dela fereastră, răzimat de geamul
Cu dantelări de ferigă 'nghetată,
Privesc poteca lucie, de vată,
Și plopul de zahar, ce-și mișcă ramul.

Cât ar fi fost de bine, de veniai
Cu prospețimea zărilor de iarnă —
Zăpezile puteau să se aștearnă,
In liniște, de Sfântul Neculai;

Ci, lângă samovarul cald de ceai
Și în aromă dulce de castane,
Noi am fi stat alături, fără graiu,
Până'n căderea serii diafane...

... Pe cer, se plimbă'n sdrențe neguroșii,
Invălurații nori. Mi-e rece palma.
Aud, în tâmple, sângele, deavalma,
Cu foșnete svârlind lăcuste roșii.

GEORGE DUMITRESCU

DANSUL FLUTURILOR

Înăuntru se auzia muzică: romanețe de pe vremea bunicelor, valsuri, arii din filmele-sonore... Ascultătorii de afară, anonimi cu fețele negre, le savurau pe toate.

Deasupra porții în chenarul albastru al firmei luminoase, se aprimeau și se stingeau, la intervale egale două cuvinte: „Restaurant Ceylon”. Pe stâlpii dela intrare două afișe mari: „Balet Sily. Dansul fluturilor”. În mijlocul afișelor două figuri albastre având în jurul picioarelor nori violeți.

Un bărbat care purta cisme cu carâmbii înalți se opri lângă afiș și puse mâna pe brațele albastre:

— Asta-i Sily, tu? întrebă pe o fetișcană de lângă el...

— Da io n'o cunosc... De unde să știu?...

— Da ce știi tu? întrebă omul și o prinse de braț.

— Ti, bată-te D-zeu, prăpăditule, lasă-mă de mână că io nu's ca aia.

* * *

Înăuntru mese de lemn, scaune împletite, largi, albastre. Lume. Sgomot în toate limbile. Jos, nisip alb și o atmosferă răcoroasă, care făcea impresie de curățenie.

La o masă, în colțul său obișnuit, Tăuceanu sorbia din cafeaua turcească încă ferbinte, apoi deschise tablele. Nu avea cu cine juca, luă deci zarurile în mână și începu să facă ipoteze:

— Dacă iese 6+6 mă însor cu Sily... Asta sigur nu iese. Cu atât mai bine. Dacă iese 1+1 mă cert cu ea — astăseară. Dacă iese 2+2... Ce e dacă iese 2+2? Ce mai poate fi? Tăuceanu privi în viitor și încercă să găsească vreun eveniment. Nu aștepta nimic. Ce se întâmplă dacă iese 2+2, repetă din nou în gând. Ce se mai poate întâmpla? Nimic. Și dacă iese altceva?... Tot nimic.

— Ba da, trebuie să se întâmple ceva.

— Mă împac cu soru-mea...

— Nu. Cu ea nu mă potrivesc și pace.

— Intru în legiunea streină...

— Asta da, dar e banal. Toți oamenii cari n'au ce face în țară, vreau să intre în legiunea streină. Altceva.

Negăsind nimic interesant, Tăuceanu aruncă zarurile.

6+6... Am noroc azi. Am noroc acum. Nu am avut toată ziua. Era chiar să am un mare ghinion.

Deabia acum vedea lucid pericolul pe lângă care trecuse.

Cu o seară înainte, ca de obicei, era la aceeaș masă. Sily a dansat, au băut împreună un pahar de vin cu apă minerală, apoi i-a spus că o doare capul. A dus-o acasă. Era la 2 noaptea. Când s'a închis poarta în urma ei și a rămas singur în stradă, și-a dat seama că nu are ce face.

— Ce inutile sunt toate tovărășiile, dacă trebuie să rămânem apoi singuri.

— Iuți pasul. Prin grădinile dimprejur se auzi sgomot. Tresări. Trecă pe lângă vila unui bătrân în care fusese de multeori. Înăuntru era o mobilă veche, prietenoasă, câteva colivii cu păsări, un patefon cu care doamna își distra musafirii... Casa acum era închisă, luminile stinse. Deasupra porții, în mijlocul arcadei, păzia, sculptat în bazorelieu, un cap de câine.

— Cum se închid oamenii!

Drumul pietros răsuna sub pași cașicând ar fi fost gol pe dinăuntru.

— Dar dacă îmi iese cineva în cale? De aci încep să cobor, în-tunericul se tot mărește. Jos nu vezi la doi pași. După aceea o cotitură și ieși la lumină. Calea Regele Ferdinand.

Pentru o clipă reveni iar în grădină. Orchestra cânta un tango leneș, perechile dansau într'o lumină albastră, înșelătoare. Iși aprinse o nouă țigară.

— Atmosfera e prielnică pentru depănări încete de gânduri, pentru a te opri și a căuta: ce este între două gânduri. În ce chimism misterios ne afundăm? Între două gânduri e totdeauna un interval care se umple cu altceva. Sentimente, tendințe, amalgam?...

Tangoul era din ce în ce mai lasciv, perechile se uniau într'un bloc.

— Dacă aș vrea să reconstitui clipa? După aceea o cotitură și ieși la lumină". Între imaginea cotiturii și imaginea luminii ce a fost? Nimic? Nu se poate. La „cotitură” îmi era teamă, la „lumină” îmi veni să chiu de bucurie. Trecerea aceasta poate fi nimic? Și totuș a fost o singură clipă.

— Când am ajuns la lumină, îmi părea că vin de departe. Pă-

șiam drept, cu toate că aveam senzația că picioarele mi se îmoaie. Mergeam ca sub o povară îngrozitoare. Atunci m'am întâlnit cu Mimi. Râdea.

— Tu erai? Nu te-am văzut de mult. Te-ai boierit, nu mai vrei să o vezi pe Mimi?

Un birjar, vânând pasageri, se opri lângă ei.

— Vino cu mine, Mimi, facem o preumblare dimineața, să vedem ciocărlia în răsăritul soarelui.

Au trecut prin piață. Un sergent moțăia lângă lupoaică. Pe zidul catedralei, ca pe un paravan se profila statua equestră a Regelui Matia.

— Unde mergem?, întrebă birjarul.

— Înainte. Afară pe câmp... Oriunde...

Treceau prin străzi întunecoase și înguste, tot mai mici. Au ieșit apoi din oraș. Bătea vântul. Mimi, îmbrăcată subțire s'a strâns lângă el și a închis ochii.

Tăuceanu o prăvia, era mică, încă destul de tânără. Pe fața osoasă era întinsă o piele cărămizie, care în dreptul buzelor și a ochilor făcea câteva cute. Pieptul îngust, căzut jos.

— De unde o mai fi și Mimi asta?

Birjarul s'a oprit.

— Unde mergem? Eu nu mai pot mâna caii așa înainte...

Tăuceanu se îngrozi la gândul că trebuie să se întoarcă.

— Prea de vreme. E prea de vreme...

Apoi cu vocea tare birjarului:

— Cum să nu mai mergi? Îți plătesc. Cât face până acum? Spune? O sută, două?... Poftim două sute de lei și dă-i înainte.

Birjarul a luat banii și au pornit din nou. Femeia dormia.

În lumina ștearsă a zorilor, începea a distinge pomii, grămezile de pietri de granit și drumul, cenușiu și lung. Din când în când urcau câte-un dâmb, coborau câte-o vale, apoi mergeau iar drept o bucată mai lungă. Copitele cailor răsunau pe piatră, ecoul se auzea în dealurile din dreapta, un sunet înfundat. În față se conturau tot mai precis munții.

Birjarul s'a oprit din nou.

— Nu mai merg, domnule.

Tăuceanu îl privi o singură clipă și înțelese că era hotărât.

— Nu mai merge. Totuș...

— Îți plătesc, auzi? Nu cer de pomană...

— Ce-mi pasă mie de plata dtale? Spune unde să te duc? Vrei până la Ciucea? Imi plătești cum se cade și te duc până la Ciucea.

Vrei până la Oradea? Te duc până la Oradea, dar spune-mi *unde?* Înainte, mereu înainte... Așa nu pot merge. Trebuie să știu până unde, că eu sunt mort de oboseală și caii de aseară nu au stat...

Trăsura s'a întors. Acum începuse a se lumina. Orașul răsăria din negură, roșu, masiv.

A lăsat pe Mimi la ea, a dat drumul birjarului și a plecat singur. Când a ajuns acasă sergentul scotea „stop”-ul de sub o poartă.

A mers apoi sus, a intrat în camera lui și a început să se desbrace. Era cuprins de toropeală și de un fel de obtuzitate a simțurilor în așa măsură, încât gesturile pe cari le făcea intrau imediat în inconștient. Dacă l-ar fi întrebat cineva ce a făcut din clipa când a intrat în casă, până s'a culcat, nu ar fi știut spune nimic. De un singur lucru își aduce aminte: gulerul l-a pus pe noptieră și butonii lângă el. De asta își aducea aminte precis. Îi vedea mereu, cum stau lângă gulerul albastru doi butoni, unul alb, altul galben... La amiaz, când s'a sculat, un buton lipsia. A alergat din cameră în cameră, a răvășit totul.

— Numai Silvia a umblat aci...

A fugit ca un nebun să o caute, când a găsit-o avea părul vulvoi.

— Unde-mi e butonul?

— Ce ești nebun? Cine ți-a umblat cu butonii?

— Tu, numai tu ai fost. Nimic nu stă în casa asta în locul unde-l pui.

Silvia avu o strâmbătură. Lui i se părea că e răutate, ea simția o compătimire nesfârșită...

— În casa asta nu stă nimic? Dar cine-ți spune să stai în casa asta? Poți să pleci la femeile tale. De ce vii aci? Să mănânci, să te schimbi și să strigi...

Tăuceanu tremura. Era la doi pași de ea. Ridică mâna, avu impresia că i se ia lumina ochilor...

— Bine că nu am prins-o de gât. Imi făceam păcate. Noroc am avut că am strigat. Asta m'a potolit.

— Tu să taci, tu nu ai dreptul să-mi faci observații. Femeile alea sunt mai bune ca tine, așa să știi. Nu te-am văzut ieri prin parc cu un bătrân, o pocitanie? Ce căutai acolo? Cine era ăla?

Erau galbeni amândoi, cu fețele supte, tremurau și se urau ca doi dușmani vechi.

— Eu sunt ca alea? O spui tu, fratele meu? Să-ți fie rușine.

Plângea.

— Vreau să știu cu cine ai fost în parc, zise Tăuceanu mai potolit.

— Ce-ți pasă ție? Te-ai îngrijit vreodată de mine? Te-ai întrebat ce fac, dacă am și eu vre-o dorință? Ai făcut ceva pentru mine, tu? Toată ziua strigi: cravata nu e bine călcată, în cafea n'ai pus zahăr, ghetele sunt murdare... Cu ce drept îmi ceri tu socoteală?

Tăuceanu se uita la ea acum potolit de tot. Erau frați, au fost crescuți împreună. Impărțiseră jucăriile, împărțiseră dragostea părinților și totuș ce depărtare?... Și îl cuprinse o tristețe de moarte.

— Fă ce vrei tu, numai să nu-ți pară rău la urmă.

Tangoul se terminase.

* * *

Tăuceanu era îngrijorat de Sily. Nu o văzuse toată ziua.

— Ce era indispoziția de aseară? Nu cumva e un truc? Poate vrea să scape de mine. Mi-ar putea-o spune. Mă simt bine în apropierea ei, totuș nu mi-e necesară.

Rămase cu țigare în mână, privind vag. Dansa Sily, dansul fluturilor. Avea o haină neagră cu reflexe verzi. Părul lins, ochii aprinși. O libelulă. În jurul ei fetițe în haine albe, până la ghenunchi cu aripi transparente.

— Dansul e o sforțare de a imaterializa trupul, de a-l face ritm. Văd Brațul lui Sily și nu-mi dau bine seama de ce îmi place, căci hotărit îmi place. Fiindcă e moale și catifelat? Fiindcă îmi cuprinde capul cu el, sau fiindcă atunci când dansează e atât de maleabil încât ia forma melodiei? Coardele viorii vibrează, aerul vibrează, brațul le urmează ritmul... Poate asta mă atrage. Și totuș mi-ar putea spune dacă o plictisesc, m'aș despărți de ea fără supărare, tocmai fiindcă ceea ce prețuesc la ea nu e moliciunea brațului, ci ritmul...

Sfârșitul dansului fu copleșit de un ropot de aplauze. Tăuceanu aplaudă și el și se pregăti să o primească. Așa făcea totdeauna. După dans, Sily venia la masa lui.

Acum însă se întâmplă altfel. Un copil îi aduse un buchet de trandafiri roșii, Sily îl primi și se înclină încă odată.

Surâsul împietrise pe buzele lui Tăuceanu. Aplauzele s'au întezit. Tăuceanu privi în dreapta și în stânga.

— Se uită cineva la mine? Trebuie să am grije, devin ridicol. Uite, domnul cu ochelari, se apleacă la urechea vecinei și-i spune ceva. Vorbesc despre mine. Ea s'a uitat aci, a râs...

Coborând de pe scenă, Sily dădu aripile unei dansatoare și fără a ezita o clipă se duse la o masă unde un domn bătrân se lupta cu o masă copioasă.

— Ei vezi, se gândi Tăuceanu. Iată de ce cred eu în întâmplări miraculoase. Domnul e cel pe care l-am văzut ieri cu Silvia în parc.

* * *

După câteva ore lumea se rărise în grădină. Fluturii invadaseră mesele, în haine colorate și se lăsau tratați cu vin de malaga. Tăuceanu fuma țigare după țigare și fredona încet arii pe cari orchestra nu le cântase toată seara. Nu aștepta nimic, de nicăieri. Era liber și se simțea aproape fericit.

— Dacă e așa, în ziua când voi avea cea mai mare durere, mă voi simți mai liber și poate mai bine. Ciudat efect pot produce evenimentele asupra oamenilor. Moare cineva de aproape: pe unul depri-marea îl duce la desnădejde, pe altul la resemnare. Și resemnarea uneori te eliberează. Nu aștepti nimic, vezi toate lucrurile dela înălțimi siderale. Când nu cauți, nu poți avea decât surpriza de a găsi.

— Ești supărat? Stau puțin lângă tine. Imi dai voie?

Era Sily. Tăuceanu schiță un gest arătând fotoliul. Fata luă loc și aștepta. Știa că e mai bine dacă începe să vorbească el. Tăuceanu așteptă și el câteva clipe, apoi își aminti că-l întrebase ceva.

— M'ai întrebat dacă sunt supărat? Nu sunt deloc.

— Ei vezi, se bucură Sily, știam că tu nu mă iubești. Asta mă iubește. M'a chemat cu el la mare. Plecăm chiar azi, el a mers înainte să aranjeze bagajele, iar eu am venit aci. Mă legau prea multe amintiri de tine, pentruca să pot pleca așa...

— Amintiri? Ai face bine să nu vorbești de ele, zâmbi Tăuceanu malițios. Tu tratai afacerea asta mai de mult, puteai cel puțin să mă previi, știi bine că nu ți-aș fi făcut nici o dificultate.

Să te previn? Dar nici eu nu am știut nimic până azi. Bănuiam eu că cu tine așa se va isprăvi, dar în fond mă simțiam bine. Ai fost foarte drăguț cu mine, dar erai prea tânăr. Spuneai că ai o soră mai mică. Ai obligații față de ea și față de mama ta...

Tăuceanu râdea.

— Eu nu mai am pe nimeni. Mă rup de toți, nu vreau să mă știu legat, nici de mama, nici de soru-mea.

Vorbă răstit, apoi tăcu.

Fata își adună pardesiul peste haina decoltată și încheie nasturii. Se făcuse răcoare, chelnerii adunau mesele.

— Dar tu știi că amicul ăsta al tău umblă și cu alte femei? întrebă Tăuceanu. L-am văzut ieri cu o fată în parc... În timp ce trata cu tine plecarea la mare...

Sily își regăsi voioșia.

— Mi-a spus. Era o găsculiță care a voit să se căsătorească cu el. Acum nu mai e nimic între ei. A fost o glumă. . .

— Ce glumă a fost? Ce a fost între ei?

— Nimic interesant.

— Vreau să știu.

— Tot nu te-ai lăsat de plăcerea ta de a afla amănunte picante din intimitatea oamenilor?

— Ei bine, fie, iată asta e ultima istorie pe care ți-a spus. Vei fi cam desiluzionat, fiindcă nu s'a întâmplat nimic. Ți-am spus că fata asta voia să se căsătorească cu el. El nu a luat-o în serios. E om mult mai în vârstă decât ea, și în fond cred că nu-i om rău, dar văzând atâta stăruință din partea ei, a început să-i dea atenție. O ducea la cinematograful, la preumblare, mergeau la cofetărie. Pentru el era amuzant. Mai făcuse asta înainte cu douăzeci de ani, poate. Era o reîntinerire bruscă. Au devenit intimi. Ieri a chemat-o la el. Pentru întâia dată. Fata avea nu știu ce supărare familiară și s'a dus. Asta a fost pe la patru după masă. I-a făcut ceai, i-a pus radio. . . Ii plăcea la el. Am fost și eu uneori și te pot asigura că are un interior familiar. Mai în urmă a luat-o în brațe și a sărutat-o.

Sily se oprise.

— Și? . . . întrebă Tăuceanu.

— Și nimic. S'au explicat, au văzut că fiecare vrea altceva și s'a terminat. Fata a plâns și a plecat acasă, iar el mi-a scris că e tocmai gata să plece la mare și dacă vreau pot să-l însoțesc. Am primit scrisoarea pela ora 6. Acum sunt gata. Voiam să-ți spun și ție, fiindcă eu te-am iubit.

* * *

Tăuceanu mergea singur spre casă monologând.

— De ce mă duc eu acasă? Ce mă leagă de ei? De ce nu am puterea să o rup cu toți?

— Dar la ce bun și asta? Nu e și asta o atitudine ca oricare alta? Câți au mai făcut-o?

Intâlni un prieten.

— Unde te duci?

— Acasă.

— Ești palid.

— Poate. . .

Ajungând la poartă, urcă scările și intră. Soarele năvăli în unde largi în urma lui. Silvia era încă în pat. Tăuceanu trecu fără să spună nimic. Merse în camera lui, își puse pălăria în cuier și se opri în mij-

locul camerii. Se uită împrejur. Patul îl aștepta așternut, lângă el un scaun, pentru haine, iar pe noptieră un pahar cu lapte.

— Mama aranjază toate. Scaunul pentru haine. Dacă vin beat să nu le arunc pe jos. Câte atenții... Și paharul cu lapte...

Storurile erau lăsate. Tăuceanu ridică unul pe jumătate. Pe geam năvăli lumină. Intorcându-se se văzu în oglindă: înalt, osos, negru, nebărbierit, cu spatele îndoite...

Ridică mâinile în aer și-i veni o frază care se fixă în creier:

— A fost o devastare pe aci, o mare devastare... Mare devastare a fost...

Cu pași de om bolnav ieși din cameră.

— Mama a ieșit, trebuie să fie la piață, după cumpărături. Soru-mea e mereu în pat. Are capul legat. Ce poate fi? A, da. Ea a fost ieri acolo... Mare devastare, mare... Ieri după masă. Desigur după ce ne-am certat. A fost la omul acela. Are interior familiar...

Se așează pe marginea patului.

Mâna ei e afară. Are ochii închiși. Seamănă cu mama, așa cum e acum.

Fata deschise ochii. Se uită unul la altul.

— Tu dormeai?

— Nu.

Ochii ei sunt roșii, se gândi Tăuceanu. A plâns...

— Ești bolnavă?

— Mă doare capul.

... E așa de alb la ea. Patul, hainele, pereții, soarele...

— Tu de ce nu te culci?, întrebă ea.

— Nu mi-e somn. Mi-a fugit somnul. Azi vreau să fac pe sora de caritate lângă tine. Bine? Așa, pentru joc. Ca atunci când eram mici...

O. F. POPA

ION AGĂRBICEANU, RĂBOJUL LUI SF. PETRU ¹⁾

Poziția d-lui Agărbiceanu în literatura noastră e de mult definită. Povestitor din rasa lui Popovici Bănățeanu și a lui Slavici, cu simțul sigur al compoziției limpezi și sobre, aplicată cu predilecție vieții noastre sătești a cărei realitate îi este familiară prin îndelungata practică preotească, permanent îndemnat spre demonstrarea unei imanente finalități etice a existenței, povestitorul ardelean a creiat o epică de vâncioasă nervură, frustră ca mijloace de exprimare, străină de trucurile meseriei, cu instinctivă repulsiune pentru înfloriturile de „efect”.

Așa cum este, opera d-lui Agărbiceanu, cu fluxul ei asemenea unei ape domoale și adânci, oglindește fidel sufletul Ardealului. Țăranii aceia cu vorba rară și apăsată, puțin grăbiți spre destăinuiri, purtând cu resemnare povara unor vechi dureri, preoții integrați și ei complect în atmosfera sumbră a satului, înțelesul românesc, adânc uman și creștin ce răsbate prin rândurile povestirii: iată aportul mare și personal prin care d. Agărbiceanu a intrat în istoria literaturii, a devenit un clasic.

În „Răbojul lui Sf. Petru” d. Agărbiceanu calcă pe un teren nou: acela al romanului satiric. Tehnica acestui fel de roman implică o serie de greutăți ce pun la grele încercări abilitatea scriitorului. Operă de incisivă analiză realistă și de imaginație totdeodată, de ascuțite confruntări și de caricatură deformantă, de adevăruri disimulate dar mai pătrunzătoare decât cele spuse de dreptul, romanul satiric presupune o subțirime a stilului și o doză de sarcasm ce par puțin potrivite cu talentul d-lui Agărbiceanu, exercitat până acum în alte făgașe.

Nu trebuie uitat însă că d. Agărbiceanu este preot înainte de toate și în înțelesul deplin al cuvântului. Substratul de amară ironie care, obișnuit, constituie fondul romanului satiric, la dânsul este înlocuit printr'o viziune creștină a lumii, printr'o neclintită credință în posibilitatea îndreptării. Și această credință e și un principiu ordonator și simplificator: oricât de numeroase s'ar îngrămădi relele, providența salvatoare va ști să se arate înainte ca totul să se prăbușească.

În „Răbojul lui Sf. Petru” legătura între deslănțuirea puterilor adverse și protectoarea intervenție cerească se face chiar imediat,

1) București, 1934, Editura „Eminescu”.

prea facil. Cu un sentiment de siguranță dinainte câștigat străbatem paginile cărții. Nu-i nici o primejdie deosebită: la timpul potrivit bunătațea cerească va interveni prompt și totul se va aranja în chip mulțumitor. În prezentarea racilelor ce băntuie în țara noastră și a luptei care se dă aici pentru stârpirea lor, d. Agârbiceanu adoptă tonul de optimistă glumă al basmului românesc.

Din tronu-i de aur Atotputernicul privește îngândurat spre țara românească și nemulțumit de ce vede acolo, trimite pe Sf. Petru să dea o mână de ajutor țării acesteia potopită de oștile lui Belzebuth. Era și timpul. În beția fericirii care-i cuprinsese după marea izbândă a Unirii, Românii au cam uitat, deavalma, de Dumnezeu. La sate, bisericile sunt goale, preoții nu-și văd de altar, în toate ramurile de activitate publică: abuzuri, șarlatanie, regimul bunului plac. Dar dedesubtul acestei nebulii gălăgioase, în adâncurile vieții populare, Sf. Petru vede milenara omenie și cuminenție care stăruie intactă: „Nu găsia aici clocot de patimi, gata să izbucnească, ci vechea melancolie rumânească, convingerea că lumea și viața e mai mult rea decât bună, și neîncrederea că cineva ar putea schimba vr'odată rostul lumii. De aceea țaranii nici nu se leagă de făgăduielile unora, de amenințările altora, ci-i lasă pe toți să vorbească, știind că dela vorbă la faptă e mare prăpastie. Portarul raiului vedea o mare între liniștea țaranilor care umplu cu românism Țara întreagă, și între cei cari spun că vorbesc în numele lor, agităndu-se ca'n pragul unei răsturnări". (p. 142).

Neobosit, Sf. Petru cutreeră țara'n lung și lat, travestindu-se în mii de chipuri, intrând prin redacții unde se fabrică o opinie publică cu desăvârșire streină de aspirațiile țării, luând parte la întruniri politice, trăgând cu urechea la svonorile ce se vântură pe străzi, ridicând un colț de perdea de pe infamii mărunte sau mari și notându-și sârguincios observațiile ca să aibă a raporta Stăpânului Ceresc. Uneori, aceste însemnări sunt pline de umor: „Pe viitor să nu mai cobori duhul creației decât în băieți avuți, Stăpâne, căci poetul nu poate trăi și produce decât păstrându-și independența. Și, fără avere, în România, independența e un moft" (p. 102). Altă dată, trecând prin mahalaua unui oraș ardelean și văzând cum o săsoaică, a cărei față „a fugit c'o plutonieră", sărută mâna preotului român care cetise o molitvă fetei („... de abia adus îndrăpt"). Sf. Petru notează încântat: „Lege bună să rupă ereziile, legea asta românească. Un sâmbure sănătos de încreștinare este într'insa. O să strălucească încă aici în Răsărit" (p. 140).

Această caldă și intimă înțelegere a rosturilor românești coboară deadreptul din legenda noastră populară. Dumnezeu și Sf. Petru sunt văzuți în felul arhaic și țărănesc în care ni i-a apropiat colinda și basmul: stăpâni miloși ai norodului și plaiurilor noastre, cu portul și vorba românească și chiar cu duhul mucalit al românului. D. Agârbiceanu a nimerit nota justă și de aceea intenția didactică care circula în povestirea d-sale nu e supărătoare în cartea asta încălzită de o activă iubire de neam și de o nemeșteșugită simțire creștinească.

MARIA, REGINA ROMÂNIEI, POVESTEA VIETII
MELE 1)

Întâiul volum apărut din aceste memorii cuprinde copilăria plină de soare, a celei care avea să ajungă cea dintâi Regină a României întregite. Și după cum ni se arată în prefață, scopul lor este tocmai stabilirea legăturii strânse dintre Țară și Regină.

Dar în acest volum dintâi, România apare abia schițată: o țară de basm și vis, care atrage, dar în acelaș timp înspăimântă sufletul tinerei prințese, care avea să-și îplinească aici destinul.

Din multele calități ale acestei cărți, calități cari ne trădează înaltele însușiri ale autoarei, se desprinde în cel dintâi plan o desăvârșită sinceritate. Povestirea în aceste pagini este lipsită de artificii și de poză. Nimic nu este căutat sau voit tendențios. Mereu ni se desvăluște un suflet, despuiat de orice prestigiu regal, care caută printr'o sinceră retrospecțiune, să fixeze anumite clipe trecute și să descrie ambianța copilăriei, printr'o prismă extrem de personală.

În lunga înșirare de personaje ilustre, cari figurează în aceste pagini, personaje cari au intrat în istorie sub diferite măști, conferite cu multă sollicitudine de posteritate, autoarea caută să le prezinte așa cum le-a văzut, întâi cu ochii de copil, și apoi cum le-a înțeles cu sufletul de femeie. Și adeseori un portret schițat în treacăt în aceste memorii, are mai multă umanitate, decât lucrări vaste cari tind să fixeze o personalitate, utilizând prea mult material documentar, rigid și lipsit de viață.

O carte scrisă cu sufletul înainte de toate. Și în ce fermecătoare culori ne apare copilăria regalelor prințese, cari descendente din două mari familii domnitoare, cea engleză după tată și cea rusească după mamă, trăiesc într'o lume restrânsă, în castelul părintesc din Eastwell sau Osborne.

Scene neînsemnate din viața copilăriei fixează cu multă măiestrie principalele însușiri ale autoarei, cari îi vor fi elemente determinante în viață.

Iubirea pentru tot ce este frumos, pentru flori și natură, pentru adevăr și sinceritate, toate aceste însușiri se desenează în caracterul tinerei prințese și sunt prinse în momente hotăritoare. Apoi orizontul se lărgeste. Înaintea ochilor fermecați apare Malta, în toată feeria ei. Sufletul prințesei se transformă influențat de natură și împrejurări.

Dar anii cei fără griji trec și realitatea apare cu umbrele ei. Plecarea din Malta. Durerea despărțirii. Sobrietatea mediului german din Coburg, noua reședință a familiei. Spectrul de balaur al neîndurătoarei „Fräulein“, întunecă orizontul luminos al copilăriei.

Transplantare dureroasă, și nu cea de pe urmă. Prințesa care nu împlinise șaptesprezece ani se logodește cu prințul Ferdinand, pentru ca să plece într'o țară străină și necunoscută. Bogate în observații și pline de duioșie sunt impresiile tinerei logodnice, care păra-

1) București, Editura „Adevărul“ S. A.

sește fără nici o tranziție camera copiilor, pentru o viață nouă, plină de răspunderi.

„Ca ultimă arătare, fortăreața Coburgului, conturată pe un cer înghețat; totul era iarnă. Mama, Ducky..., nedespărțita mea tovarășă... credincioasa mea prietenă. Iarnă, zăpadă, frig... Înghetase până și vechea fortăreață, care părea că se înalță infiorată spre cerul de plumb. Se auzeau, oare, clopoței, zurgălăi de sanie? Erau oare săniile celor ce se întorceau la vechiul cămin, pe care eu îl părăsisem? Zang... zang... ce mult îmi place sunetul zurgălăilor dela sănii... Ori poate era numai sunetul roților dela tren, scârțâind pe șinele înghețate?...

Simții o mână pe umărul meu; mă întorsei... Nando! Nando avea o inimă duioasă; și'n ochii lui erau lacrimi. Nando mă înțelegea. Nu-și părăsise și el căminul pentru o țară depărtată, care nu era încă a lui?..."

Cu acest episod se încheie întâiul volum al memoriilor.

Păcat că limba nu prezintă omogenitatea necesară fondului. Cred că ar fi fost util să se indice numele tălmăcitorului în românește.

V. BRANISCE-CĂLIMAN

CRONICA ISTORICĂ

I. LUPAȘ RĂSCOALA ȚĂRANILOR DIN TRANSILVANIA LA ANUL 1784 ¹⁾

Cu prilejul împlinirii a unui veac și jumătate dela izbucnirea revoluției lui Horia, profesorul I. Lupaș a dat la iveală această lucrare de peste 200 de pagini, menită a înfățișa publicului cel mare — am putea adăogi: chiar și celor mai pretențioși dintre specialiști — tot ce se știe astăzi despre această dramatică mișcare.

Acum cincizeci de ani, Nicolae Densușianu scrisese o masivă carte asupra aceluiași subiect, întemeindu-și expunerea, făcută, firește, în spiritul timpului care nu se da totdeauna înapoi dela tirade, pe un foarte bogat material, adunat cu grije din diferite arhive sau publicații, deseori greu de găsit.

Dela 1884 până astăzi au ieșit la iveală încă multe știri referitoare la răscoala Moșilor și, pe de altă parte, chiar informațiile lui Densușianu au fost din nou cernute și interpretate de cercetători mai noi ca, de pildă, d. N. Iorga în opera sa publicată în epoca neutralității României, *Istoria Românilor din Ardeal și Țara Ungurească*.

D-l I. Lupaș a reluat în discuție tot materialul publicat și unele știri încă inedite și, ca un desăvârșit cunoscător al trecutului acestor locuri, le-a prelucrat în legătură cu împrejurările anterioare anului 1784, ceea ce i-a permis o mai firească încadrare și explicare a eveni-

¹⁾ No. 2 din *Biblioteca Istorică a Asociațiunii*. Cluj, 1934.

mentelor ai căror protagoniști apar Horia, Cloșca și focosul Crișan.

Mișcările dela sfârșitul veacului XVII și din prima parte a secolului XVIII din Transilvania (cea a Sașilor din Brașov, urmată de alte câteva ale Românilor și ale Secuilor) din deosebitele părți ale întinsului imperiu Habsburgic (răscoala țăranilor din Ungaria și Boemia în timpul domniei Mariei Teresia) sunt cu totul caracteristice pentru starea de spirit care pusese stăpânire pe populațiile rurale din veacul suveranilor „luminați”. Toate acestea, ca și încercările de reforme „democratice” ale curiosului suveran care a fost Iosif II, sunt înfățișate de d. I. Lupaș cu multă competență și limpezime, așa încât revolta lui Horia și a tovarășilor săi apare ca o desvoltare firească din împrejurările contemporane, atât de vitrege pentru țăranime și, în deosebi, pentru Românii din Ardeal.

Personalitățile lui Horia și a celorlalte două căpetenii ne sunt prezintate în această lucrare cu deosebit talent și cu o pricepere a sufletului Moților, firească la un autor crescut în ambianța satului ardelean.

Toată expunerea svârcolirilor acestei mișcări din care nu lipsește naivitatea unor țăranii tari și atât de amăriți încât moartea nu-i mai sperie, este reluată și întregită, cum am spus, pe baza întregii informații folosite de Nicolae Densușianu și a știrilor scoase la lumină în vremea din urmă.

Este curioasă apariția în rândurile răsculaților a aceluși enigmatic „căpitan” Mihail Popescu, foarte probabil agent rusesc, trimis în Ardeal pentru a crea greutăți Curtii din Viena.

Ași semnală, în deosebi, cititorilor acestei cărți, așa de bine încheiate, căldura cu care este înfățișat sfârșitul răscoalei și moartea tragică a celor trei căpetenii (capitolul IX) precum și ultimul capitol în care se fixează amintirea lăsată în sufletul Moților de astăzi de conducătorii lor de odinioară. Povestirea bătrânei Ana Nicola (p. 195—197), în cursul căreia se amestecă și tragica figură a Iancului, este o adevărată bucată de antologie.

Viitoarea ediție a acestei cărți — ea va veni, de sigur — va câștiga mult dacă cele câteva zeci de ilustrații vor fi mai bine reproduse (unele sunt cu totul neclare), dacă harta dela sfârșit va avea numele de localități scrise cu caractere citețe și dacă se va adăoga listei bibliografice și operele literare în cari au găsit răsunset faptele martirilor dela 1795.

C. MARINESCU

CERCETĂRI RECENTE ASUPRA BAROCULUI DIN ARDEAL ȘI CRIȘANA

Iosif Biró: Nagyvárad barok és neoklasszikus művészeti emlékei. Budapesta, 1932. Text 89 p. + 69 p. note și documente, 26 ilustrații. — A kolozsvári Bánffy-palota és tervező mestere, Johann Eberhard Blaumann. Cluj, 1933. Pag. 20, il. 7. — A kolozsvári Szent Mihály-

templom barok emlékei. Cluj, 1934. Text 71 p. + 18 p. documente. 19 table ilustrate și 2 în text.

Teza de doctorat dela Fac. de Litere din Budapesta a autorului se ocupă de operele arhitectonice din Oradea Mare dela 1692 până la mijlocul sec. XIX-lea, precum și de pictura lor. Mai pe larg tratează istoricul catedralei rom. cat. (p. 25—56) și al palatului episcopal. Din punct de vedere artistic acesta din urmă este cel mai important monument din Oradea, opera arhitectului vienez Franz Xaver Hillebrandt, executată în anii 1762—1777, la comanda episcopului baron Adam Patachich, nobil croat iubitor de lux. Pictura capelei din palat este de J. Schöpf, a sofrageriei de Fr. Storno s. Catedrala a fost zidită după planurile arhitectului italian G. B. Ricca (1752—1756), continuată de măestrul-zidar Dom. Luchini (numit de Unguri Luczényi), apoi, dela 1761 începând, de F. X. Hillebrandt, și locțiitorul său, I. M. Neumann cu modificări. Catedrala a fost sfințită la 1780. Ea s'a ridicat sub păstorirea lui Forgách și Patachich, apoi sub supravegherea canonicului-custode Salamon. Frescurile sunt opera lui I. N. v. Schöpf, pictura altarului principal și a celor două secundare este de Vinzenz Fischer. Celelalte icoane de altar sunt executate de J. I. Címbal, I. Kelsz, Ilics, Eder și vreo câțiva pictori necunoscuți. Pictura murală modernă, terminată în 1880, este opera lui Fr. Storno s. În afară de celelalte clădiri baroce catolice, d. Biró se ocupă — pe scurt — și de cele două catedrale române din Oradea. Limitându-se însă la descrierea lor, d-sa nu îmbogățește datele cunoscute ale istoricilor români.

În concluzia lucrării de care ne ocupăm, citim: „Artistii, cari au lucrat la Oradea-Mare în sec. XVIII. din încredințarea bisericii catolice, au venit în mare parte din țări străine. Artistul principal al erei *Patachich, Hillebrandt*, edificatorul celor mai grandioase monumente orădene, precum și colaboratorul său, *Neumann*, sunt austriaci, Ioan *Schöpf* e bavarez; asemenea de origine bavareză și reprezentant al artei vieneze este *Vinzenz Fischer*; chiar cea mai mare parte a numelor mai neînsemnate ce apar: *Ioan Koch, Francisc Schuster, Címbal, Milicz, Rupp*, etc. este de origine germană și a fost educată în spiritul și atmosfera artistică a Vienei”. În Oradea, „a vrut să edifice biserică *Fortunato de Prati* și tot italian a fost *Ricca*, de care e proiectul catedralei orădene și garda lui”. În epoca neo-clasică „măestrii puțini, cari lucrează: *Barthel, Kelsz*, sunt germani”. Dintre măestrii locali, probabil, ori de cetățenie ungară: *Josef Hoffmann, Francisc Eberhardt, Jacob Eder*, sunt și ei nemaghiari. Numai doi artiști cu nume unguresc cunoaștem în cei 150 ani, pe *Matei Vepi* și *Ștefan Ferenczy*. Primului i-se atribue biserică Paulinilor, singura operă a celui din urmă este monumentul funerar al familiei Rhédey (1834). Foarte justă este observarea autorului: „Nu putem vorbi de un stil local, special orădean. Fiecare măestru a venit din altă regiune, abia influențează unul pe celalalt. Legătură organică între creațiile artistice din Oradea-Mare nu prea se poate găsi”. Cu atât mai bizară și neașteptată este afirmația ce urmează acestor constatări: „Spirit arhitectonic unguresc reprezintă rândul de case ale canonicilor. Amvo-

nul și altarul principal al misericordianilor și mai ales multe distinse sculpturi ale bisericii Paulinilor ne lasă să simțim talentul unguresc". Este o simplă afirmare, pe care autorul nicăiri nu o dovedește și nici măcar n'o caracterizează prin nimic. E păcat să depreciezi valoarea lucrării prin asemenea cuvinte necumpănite. Este neserios a declara „*Lauben*“ dela casele canonicilor „de spirit arhitectonic unguresc, fiindcă numirea ungurească de „*Lábas-ház*“ le arată originea, apoi la Sașii din Ardeal din sec XV se înmulțesc exemplele, ele devin o parte constitutivă a arhitecturii burgheze până în sec. XVIII-lea. Asemenea curioasă este propoziția din prefața lucrării: „Principiul conducător (al disertației) este punctul de vedere al artei ungurești universale...“ atunci când, în realitate, monumentele aparțin, ca opere de artă, istoriei artei austriace și sudgermane.

Cu rezervele semnalate această întâie lucrare științifică a dlui Biró reprezintă o conștiincioasă adunare de material, un examen critic al documentelor și publicațiilor, precum și o descriere a monumentelor. Din nenorocire numărul ilustrațiilor este redus, și ele nu prea corespund cerințelor de azi; dar aceasta, probabil nu e din vina autorului.

* * *

Arhivarul L. Kelemen dela Biblioteca Universității clujene a pus la dispoziția autorului documentele de arhivă privitoare la intravilanul și edificarea palatului Bánffy din Cluj; Biró le-a studiat și a reconstruit istoricul edificării. Arhitectul palatului este *I. E. Blaumann* din Württemberg „zidar și sculptor“ care în 1756 a devenit cetățean sibian, iar la 1770 arhitect al orașului Sibiu. Planul palatului a fost prezentat în 1774. În acelaș an începe edificarea care se termină în 1785. Lucrările de sculptură ale palatului sunt deasemenea opera lui Blaumann (ori cel puțin desenul lor). La aceste sculpturi a lucrat și pietrarul *Hartmann* din Cluj. Lui Blaumann i se mai datorește fațada bisericii Minorităților (azi gr. cat. română) din Cluj și unele lucrări (două portale cu balcoane) la castelul Bánffy din Bonțida. Urmează descrierea succintă a palatului și câteva cuvinte de apreciere. Blaumann nu are educație teoretică, el amestecă diferitele stiluri, găsim la el inexactități și lipsuri de simetrie. Despre acoperișul disproportionat de înalt, autorul crede că ar fi o notă specială a arhitecturii ardeleni.

Lucrarea este mai mult de natură arhivală-istorică, decât de istoria artelor, ca atare folositoare. Această observare se potrivește și la celelalte lucrări ale autorului. Lucrarea de pură istorie a artei urmează a se face.

* * *

Nimic nu e mai natural, decât ca fiecare națiune din Ardeal să-și publice monumentele sale istorice. Sașii au înțeles aceasta cu mult înainte de unire și de război și au editat valoroase și întinse monografii. Mai puțin complect sunt publicate cele ungurești și, mai ales,

cele românești. La Seminarul de istoria artei nou fondat al Universității din Cluj s'au format din 1920 câteva elemente de valoare, fără deosebire de naționalitate, din care majoritatea, ajungând în viață, din cauza luptei pentru existență, nu au continuat lucrările. Foștii mei elevi sași T. Streitfeld și H. Krasser, ca și romanul V. Vătășianu au continuat mai departe cercetările și au publicat lucrări de specialitate. Ar fi de dorit, ca și elevii mei unguri să tacă la fel, publicând monumentele ungurești ardeleni. Dela pușinii istorici de artă români din Ardeal nu se poate aștepta aceasta. De vreme ce Românii ardeleni, din cauza oprimării în trecut nu au putut publica propriile lor monumente, ei vor avea încă mult de lucrat pentru propria lor națiune, până ce vor ajunge, să se ocupe de monumentele minorităților. Nimeni nu le poate lua în nume de rău acest lucru, și ar fi chiar de neiertat ca ei să-și risipească atenția în alte domenii atâta timp cât propriile noastre monumente nu sunt îndeajuns cunoscute. Aceasta nu înseamnă însă, că istoricii de artă români nu ar urmări cu atenție mișcarea și bibliografia artistică a minorităților: la Seminar se țin în evlavie publicațiile săsești și ungare, iar Comisiunea Monumentelor istorice din Cluj s'a ocupat în repetite rânduri de lucrări de conservare ale monumentelor ungurești și săsești. Dar dacă dorim formarea unui număr de istorici de artă unguri din Ardeal, ar fi bine ca educația lor să se facă ori aici în țară, ori în apus, nu însă în Ungaria, unde chiar oameni de știință sunt contaminați de revizionism și de o grandomanie nejustificată, unde prof. Gerevich, cu o logică întortochiată înglobează arta *Sașilor*, *Zipserilor* și a altor străini în „arta națională ungară”, iar pentru Români nu are decât dispreț, la fel cum etnografia unguri — cu mai puțin dispreț ce-i drept — înglobează arta populară română în cea „ungară” prezentând ca ungurești cele mai autentice scoarțe, broderii și lucrări în lemn românești.

D-l Biró, cetățean român din Oradea-Mare și-a luat doctoratul la Universitatea din Budapesta, în 1932, ca elev al prof. Gerevich. Vom vedea, că nici d-sa nu a putut scăpa de influența școlii. Lucrarea d-sale umple un gol simțit, recunoaștem. Partea cea mai valoroasă a ei este adunarea și cercetarea datelor de arhivă, confruntarea lor cu monumentele existente și descrierea acestora. Identificarea este în cele mai multe cazuri convingătoare, unele atribuiri rămân discutabile. Mai puțin mulțumitoare este examinarea analogiilor cu monumentele similare străine, cari trebuiau mai atent cercetate; alte chestiuni metodice importante rămân a fi examinate de viitorii specialiști, lucrarea în chestie fiind mai mult o cercetare introductivă, de adunare de material, nu o expunere sistematică. Dar și astfel dl. Biró a îmbogățit cunoștințele noastre și a depus o muncă apreciabilă.

Să vedem acum rezultatele. „Măestrii cari au lucrat aici sunt în cea mai mare parte germani imigrați...” mai just ar fi să spunem: toate operele de însemnătate și tratate ca atare de d-sa, sunt creațiile măestrilor germani, numai o monstranță e executată (poate nu și concepută) de măestrii unguri. Din datele ce ni-le comunică d. Biró reiese, că conscrierea din 1727 cuprinde 80 de măestrii germani imigrați, iar artiștii unguri, ori probabil unguri, în toată jumătatea primă a sec. XVIII. abia sunt vre-o zece. Și aceștia au avut desigur un rol

inferior, subordonat ori activitatea lor este necunoscută. Cei mai însemnați maeștrii sunt: Konrad Hammer, de origine din Schwalbach (Germania), Peter Grimmer, Josef Hoffmayer, Johann König din Bavaria, Johann Nachtigall (german ori austriac), Antonius Schuchbauer (de aceeași origine), Georg Grassler din Cronsburg (Bavaria), Andreas Michael Kaczler. Autorul stabilește ori ajunge la următoarele atribuiri: Amvonul din biserica Sf. Mihai (Cluj) este de Nachtigall și Schuchbauer, cel din biserica Piaristilor (Cluj) de Schuchbauer; de acesta din urmă este și monumentul Mariei de lângă aceeași biserică și fosta casă Toldalagi din Târgu-Mureș și 4 din cele 5 altare ale bisericii Sf. Mihai, apoi altarul bisericii Minorităților din Cluj azi în Aiud. Un altar al Sf. Ecaterina în biserica Sf. Mihai este de Nachtigall. Pictura altarului închinării regilor este, după autor, de F. A. Maulbertsch. Portalul monumental cu trei intrări, numit portic, odinioară înaintea bisericii Sf. Mihai este opera lui König, care a mai lucrat și la poarta monumentală a împăratului Carol din Alba Iulia. Nachtigall a executat corpul amvonului și grupul Sf. Cruci din biserica Sf. Mihai, statuia Imaculatei deasupra intrării principale a bisericii Franciscanilor din Cluj, reliefurile deasupra intrării capelei de Loreto a aceleiași biserici, 36 statui mitologice și 16 urne decorative la castelul Bánffy din Bonțida.

Introducerea și concluziile dlui Biró arată influința grandomaniei unghurești a școalei Gerevich: vădită în atâtea afirmații mari, nejustificate. Iată un exemplu: „Cunoașterea Clujului baroc est o treaptă importantă pentru cunoașterea barocului unghuresc”. Adecă cum „baroc unghuresc” cu maeștrii germani imigrați? Barocul din Ungaria veche chiar după Gerevich nu e o continuare a artei renașterii, ci o floare străină transplantată gata adeseori în concepție austriacă. Am fi foarte curioși să vedem o notă regională ori locală, necum „națională ungară” (ceea ce nu e identic). Caracter unghuresc cu orice preț! Concluzia finală e demnă de un revizionist din Ungaria: „tot Ardealul este o provincie indiscutabilă a artei apusene”. Iată un cetățean român, care întrece în zel pe maeștrul său budapestan, fiindcă cel din urmă în scrierile-i recente a luat măcar notă de arta bizantino-română ardeleană și de bisericile noastre de lemn neapusene. Dar și față de Sași este nedrept autorul. Făcând istoricul Clujului la p. 8—9 nu numai că uită să pomenească măcar caracterul săsesc al Clujului în evul mediu, dar consideră ca unghuri pe sculptorii Martin și Gheorghe în contrazicere cu cercetătorii străini, de ex. Bode, Pinder, C. T. Müller și chiar cu unghurii Czakó. Hampel, cari ne indică doi sași din Cluj. Nici recentul studiu de I. Balogh nu îndrăznește a-i declara de unghuri, ci numai crescuți în „cultura ungară”. D-l Biró așteaptă dela viitor plasarea bisericii Sf. Mihai și a artei fraților Martin și Gheorghe „în desvoltarea stilistică a goticei unghurești”, ceea ce e ridicol. Dacă autorul ar fi evitat aceste exagerări semnalate la introducere și concluzii, bucuria și aprecierea noastră ar fi fost fără rezerve.

CORIOLAN PETRANU

CRONICA TEATRULUI

„AVRAM IANCU“ DE LUCIAN BLAGA

Reprezentăția dramei ce înfățișează viața lui Avram Iancu, însemnată cu litere de foc în istoria scrisă cași în cea vie, din conștiința poporului, a fost așteptată cu nerăbdare de cei ce prețuiesc în poetul Lucian Blaga pe prințul literelor române de după războiu. Dar bucuria lor a trecut, în seara premierei, asupra tuturor acelorora cari au avut prilejul să asiste la reprezentație.

Dacă în opera literară a lui Lucian Blaga recenta lucrare nu este decât o nouă etapă pe un drum de neconținută ascensiune, în dramaturgia română ea înseamnă o răspântie ce deschide perspective noi. O dramă cu subiect istoric ce nu mai înfățișează figuri convenționale, reprezentând anumite tendințe, exprimate în lungi tirade fără justificare psihologică. Avram Iancu, în piesa lui Blaga, își poartă viața cu toată pregnanța realității vii. Dacă nu avem o reconstruire aidoma a faptelor și a cuvintelor sale — așa ceva este cu neputință — în schimb poetul a reprodus exact tot sensul lor adevărat și viu. Un Avram Iancu „cu adâncul omenesc“ din viața lui.

Un tablou de început talmăcește miraculos, printr'o legendă apariția eroului, în momentul istoric ce i-a fost predestinat. Iancu este pasărea uriașă care s'a făcut om spre a împlini așteptarea poporului său ce trăește în sărăcie și nedreptate. Câteva scene scurte cu replici sugestive zugrăvesc condițiile de viață ale Moșilor și exprimă așteptarea lor.

Urmează apoi drama vieții lui Iancu, mistuită într'un răstimp de câțiva ani.

Două tablouri evocă fierberea revoluționară, în care două poaze se pregăteau de înclăștarea armelor. Lupta o provoacă Ungurii, iar Iancu o acceptă dintr'odată ca pe singura soluție demnă și eficientă, în timp ce ceilalți conducători ai Românilor ezitau cheltuiindu-și vremea cu implorarea grației împăratului. Iancu apare în toată măreția lui în scena Consiliului Național din Sibiu, când se încarcă cu răspunderea istorică a căutării dreptății pentru poporul său, pe calea armelor. Măreț este apoi în toate tablourile luptei, întreg devotat cauzei pe care o apără, dezbrăcat de orice vanitate omească și de orice dorință personală și măreț rămâne și în momentul când își vede credința înfrântă și așteptarea răsplatei împărătești de două ori meritată, înșelată.

Trăsătura esențială a lui Avram Iancu este completa lui depersonalizare. El trăește numai pentru fapta pe care vrea să o săvârșească, iar fapta aceasta este întreagă închinată poporului său. Credința lui e în stare într'adevăr să miște munții și ea îl duce la izbândă când este vorba de măsurarea puterilor, pentru a se frânge mai târziu de minciuna dela Viena, în care nu putea crede atunci când avea puțința alegerii.

Ar trebui să relevăm, măcar în treacăt, pătrunderea adâncă a epocii istorice și a factorilor ce i-au împlinit povestea, de care poetul

dă dovadă statornică în cursul celor zece tablouri, fie că este vorba de caracterizarea celor două popoare în luptă, sau de momente particulare, ca în tabloul penultim unde dezvăluie toată uscăciunea birocratică a Curtii din Viena.

Piesa a fost interpretată la teatrul local în maniera retorică cunoscută, socotită ca singura potrivită cu piesele ce au un subiect și o atmosferă istorică. E un fel de a interpreta, dar nu cel mai bun. Dacă dramelor concepute în stil retoric, cu sonorități pompoase și pline de artificiu, această manieră li se potrivește, iar celor sărace în sens și poezie le poate da o aparență de grandoare, pe cele cu fraza miezoasă, clădite în material trainic prin sensul pus de poet în el, le coboară la un nivel cu totul inferior. Câtă frumusețe poetică din singuraticile replici și câtă frumusețe morală, de atitudine și de acțiune s'a pierdut din cauza acestei interpretări! La rolurile principale și la cele mai mărunte deopotrivă.

Adevărul este că rolul lui Avram Iancu e covârșitor pentru puterile oricărui actor. D. Tâlván s'a străduit să facă din Avram Iancu un personaj cu gesturi mari. Rezultatul a fost o figură adeseori convențională, fără măreție interioară. Fără săriturile indicate de autor la intrarea lui în tabloul I și la ieșirea din tabloul II, mișcări ce-l caracterizează plastic și îl individualizează, Avram Iancu este redus, iar asprimea vorbei este o trăsătură cu totul deplasată pentru o ființă care are numai elan și generozitate. Elanul, pornirea interioară care sfințește clipele i-a lipsit și d-șoarei Sili Munteanu în scenele de intimitate, deaceea Erji crâjmărița în interpretarea d-sale a fost numai pe jumătate izbutită. Când a lipsit această tendință de a da persoanelor strălucire și măreție exterioară, am avut momente mai reușite, ca în scena Moșului Ilie, înfățișat de d. D. Constantinescu.

Montarea piesei, în ansamblu, nu este mai puțin dificilă. În timpul scurt și cu mijloacele reduse întrebuințate, punerea în scenă a rămas departe de ceea ce ar fi trebuit să fie. Prologul ce se desfășoară în inima Munților Apuseni a avut prea puțin din atmosfera locală pusă de autor. Ansamblul, în general, a pregătit prea puțin mișcările și acțiunile eroului și nici nu le-a subliniat sensul. Dacă intrarea lui Iancu în primul tablou nu ne-a mișcat din cauza comodității cu care s'a făcut mișcarea și a vorbei răstite, în tabloul următor nu i-am simțit sosirea pentru că n'am fost pregătiți din scena anterioară. Deasemenea n'am simțit întorsătura norocoasă a luptei din tabloul VII, ca să înțelegem destinderea sufletească a Iancului în clipa următoare când se gândește la tatăl său și nici situația penibilă în care se afla anturajul împăratului, în urma jignirii brutale a lui Iancu de către locotenentul Schuller, situație care contrastează atât de viu cu demnitatea interioară a eroului înfrânt în ființa lui materială.

Si totuși publicul a pătruns tot sensul dramei.

Credem că se cuvine să fie tălmăcită în câteva cuvinte și bucuria spectatorilor.

Opera lui Lucian Blaga dăinuia până acum într'o sferă până la înălțimea căreia nu putea străbate privirea tuturor. Era situată pe un plan accesibil numai celor puțini. Într'adevăr, nu numai în templul mareț al operei filozofice, unde prin firea lucrurilor nu se poate pă-

trunde fără o pregătire anume, dar nici în livada cu flora atât de aleasă a operei sale poetice n'au răzbit decât puțini. Aceștia însă, din momentul împărtășirii lor cu darurile minunate ce se ofereau simțirii și înțelegerii lor, nu-și mai puteau stăpâni bucuria, în timp ce pentru cei mulți așteptarea își prelungea încă încercarea dureroasă.

Dintr'odată însă, prin această miraculoasă dramă a unei vieți care are rădăcini puternice în amintirea tuturor, zăgazarile porților ferecate s'au rupt și am putut intra cu toții devalma în împărăția fermecată. Prin mijlocirea publicului clujan, reprezentativ în toate straturile sale, *țara de dincoace de munți și-a recunoscut poetul*. Și sala Teatrului Național n'a cunoscut altă manifestare de bucurie asemenea celei care s'a desfășurat în valuri atât de nestăvilite la reprezentațiile cu „Avram Iancu” al lui Lucian Blaga. Nu numai în seara premierei, ci și la spectacolele următoare.

Momentul a fost atât de rar, încât pentru cântărirea valorii lui suntem nevoiți să căutăm un termen de comparație în spectacolele mistice ale antichității, când un popor întreg se sfințea, prin trimișii săi, în aceeași simțire atotcuprinzătoare. Spre a prelungi vraja acestei clipe și spre a o transmite tuturor, Teatrul Național din Cluj are datoria de a reproduce acest spectacol înaintea întregului public ce cade în sfera sa de influență. Iar mai târziu, nu ne îndoim, același lucru îl vor face și celelalte teatre naționale din țară. O merită aceasta figura măreață pe care o înfățișează drama precum și plăsmuitorul ei pe planul artistic, dar o merită deopotrivă cetățenii acestei țări, cărora nu li s'a dat de mult prilejul să trăiască momente mai înălțătoare.

OLIMPIU BOIȚOȘ

MIȘCAREA CULTURALĂ

Cărți și Reviste

MIHAIL SADOVEANU, *Noapile de Sânziene*. București, 1934, „Cartea Românească”.

Iată o povestire care amintește „Baltagul”, adică tot ce a scris cu mai adâncă simțire și mai caracteristic dl. Sadoveanu.

Cartea aceasta e în primul rând cartea naturii și a oamenilor care trăiesc ocrotiți de ea.

Din povestire, se desprinde maiestoașă, tainică și neinduplecată pădurea Borzii. Ea ia proporții de ființă insuflătită și — mână de voință hotărâtă de a se păstra în toată splendoarea ei străveche — solidarizează toate sentimentele și interesele oamenilor, izbutind să scape de pieire.

Asistăm din nou la lupta între sufletul și frumusețile cu puternică notă locală pe de o parte, și pe de alta procesul de civilizare și industrializare care înfrânge uneori bunul simț al omului (cazul lui Liță Florea), distruge viața patriarhală și podoabele naturii noastre sălbatice.

Intriga e de minimă importanță: o pădure frumoasă și bătrână, Borza, e dată în exploatare unui inginer francez, directorul unei fabrici de avioane din țara noastră, ca să poată ieși din neajunsuri bănești proprietarul ei, un mare boier moldovean, urmărit de ideea — mereu nerealizată — de a perfecționa tehnica avioanelor.

Incheierea acestei afaceri și organizarea întreprinderii țin interesul în loc. În schimb, organizarea rezistenței celor care s'au pomenit din moși strămoși în frumusețea pădurii, rezistență căreia i se ală-

tură, îndărjit și în ascuns, însuși proprietarul, te cucerește. Toți cei legați cu sufletul de partea locului sunt călăuziți de un singur gând, lucrează într'o tainică și sigură înțelegere: să mântuiască pădurea de prăpădul tăierii. Aici, dl. Sadoveanu inchipue frumos figuri și scene haiducești, divertismente îndrăznețe, iubire, vrăji și glas de sălbăticiuni, auzit în noaptea de Sânziene: o adevărată apărare fanatică a pădurii. Dar pădurea care se prăvălește cu puterile ei năpraznice asupra înjghebărilor inginerului străin, dându-i prin aceasta a înțelege că nu trebuie să stăruie în întreprinderea lui! Atâta dărză împotrivire a celei mai mândre frumuseți a locului înfrânge, în cele din urmă, tenacitatea și drepturile inginerului francez. Sufletul ținutului, adânc, primitiv și simplu, iese biruitor prin puterea neclintită a dragostei, a credințelor și a tradiției.

Sunt câteva pagini — și ce bine era să fi fost mai multe! — de descrieri minunate, ca acel sobor al dobitoacelor în noaptea de Sânziene, tabloul verii dogoritoare și acel al vânătoarei.

Ce păcat însă că nu întâlnim aceeași forță de evocare și realizare în analiza sentimentelor mai delicate, cum e iubirea în condamnarea greșelilor administrative, în prezentarea oamenilor trăiți în lumea orașelor și a vieții de afaceri orașenești, care începe să năpădească satele.

De asemenea, sunt așa de multe neologisme fără rost, care se strecoară tot mai des în limba atât de frumos bătrânească a d-lui Sadoveanu!

Marin Leahu

TH. CAPIDAN, *Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais*. Extras din *Revue internationale des études balkaniques*, an. I, tom. I, (Beograd, 1934), p. 211—231. Cu 5 figuri in text.

În primul număr din Revista internațională de studii balcanice dela Beograd, de sub conducerea savanților iugoslavi P. Skok, dela Univ. din Zagreb și M. Eudimir, dela Univ. din Beograd, se publică studii interesante pentru istoria și filologia românească. Legăturile noastre cu limbile și popoarele din Balcani sunt pline de interes; de o parte prin faptul că în Peninsula Balcanică, în Grecia, Albania, Jugoslavia și Bulgaria trăiesc astăzi, după cea mai modestă statistică, aproape o jumătate de milion de Români (Aromâni, Dacoromâni și Meglenoromâni), de altă parte prin identitatea unui însemnat număr de cuvinte și de particularități morfologice și sintactice din limba noastră cu aceste limbi. Dintre învățații români, la acest prim volum (de 338 pag.) colaborează d. N. Iorga (*Ragusains à Coron*, p. 31—33), d. P. P. Panaitescu (*Un épisode des relations serbo-roumaines en 1844*, p. 82—88) și d. Th. Capidan. Imprejurări independente de noi ne fac să ne ocupăm numai de studiul din urmă.

Prin *Jocul cu arșicele* se înțelege acela care se face de copii (și fete) cu oscioarele dela încheieturile picioarelor de dinapoi ale mieilor, curățite sau chiar vopsite. Cu acestea copiii se joacă în *cioacă*, *țigănească*, *cățea* sau *perghel*, *țuțuiu*, *de-a scoasa*, *siciu ori beiu*, *de-a armașul*, etc. Acest joc se numește, în Moldova, și *gioale*, iar în Transilvania și *capre*. El se practică, în unele regiuni și cu pietricele.

Dl. Capidan arată că jocul cu arșicele este foarte vechiu. El era practicat în mare măsură de Grecii antici, pasionând nu numai pe copii, ci și pe bărbați și femei. Iliada lui Homer și săpăturile arheologice ne dau dovezi revelatoare. Pe lângă arșicele naturale, se făceau, în formă de arșice, vase de pământ ori chiar

de aur și serveau sau ca amulete împotriva deochiatului sau pentru ghicirea viitorului. Astăzi acest joc și altele înrudite sau asemănătoare sunt foarte răspândite la popoarele cu o viață pastorală intensă și predilectă (la Aromâni și Albanezi), ba chiar și la Slavii Peninsulei Balcanice precum și la Românii din Nordul Dunării. Dacă Sașii din Ardeal numesc acest joc *Kapraspiel* e o dovadă că rom. *capră*, nume dat arșicelor în Transilvania, a influențat și jocul acestora (p. 230). Imprejurarea că acest joc, cu multe variante, este cunoscut în Franța, Spania, Danemarca, Anglia, Rusia, ba chiar în Persia și Africa de sud (unde a contribuit la descoperirea diamantului) face, cu drept cuvânt, pe d. Capidan să nu admită o monogeneză, ci *poligeniza* acestuia: „*s'a jucat în arșice peste tot unde a fost un început de viață pastorală*” (p. 229).

În pagini luminoase, d. Capidan descrie acest joc, cu diferite variante, la Dacoromâni, Aromâni, Slavii de Sud și la Albanezi (la acești din urmă cu o terminologie semnalată pentru întâia dată). Ca filolog și linguist, îl interesează însă în deosebi numeroșii termeni dați diferitelor părți ale acestor oscioare, după rolul pe care-l au în joc. În această parte a studiului, contribuția d-sale pentru filologia noastră este remarcabilă și deosebit de interesantă. Dintre diferitele etimologii și sugestii, atenția se oprește asupra a trei cuvinte din graiul Aromânilor: *vășcl'è* și *ipū* (cu sensul de arșicul cu care se lovește celelalte) și *čurlă* (în dacoromână împărat, domn, beiu). Aromânii ca și Meglenoromânii păstrează pe lat. *imperator* sub forma (*a*)*mpiratū*, însă când e vorba de acest joc au pe *vășcl'è* din grec. *basiléus* „rege”. Pe când Grecii de astăzi au pierdut pe *hippos* „cal”, Aromânii, tot în acest joc îl păstrează sub forma *ipū* (etc.). Al treilea, *čurlă*, reprezintă pe grec. *kúrillos*. Aceste trei cuvinte grecești mai vechi, precum și altele de origine mai recentă reprezintă o dovadă dintre cele mai evidente a existenței unei

influențe grecești în viața pastorală a Aromânilor, coboriți, din nordul Peninsulei, pe locurile care le ocupă astăzi, între sec. VIII—X-lea. — Analizându-se și alți termeni ai acestui joc se constată un număr însemnat de cuvinte de origine turcească (*arșic*, *beiu*, etc.) atât la Dacoromâni cât și la Slavi și Albanezi. Pe lângă această influență turcească, se constată la Români și o influență ulterioară, exercitată de Slavi.

Acest studiu demonstrează, cu probe evidente, că jocurile copiilor ocără un loc însemnat în viața popoarelor Peninsulei Balcanice, reprezentând „un element prețios pentru studiul sporturilor interbalcanice”. El ne mai arată că din fapte din jurul nostru, din copilăria noastră, cărora la prima vedere nu le dăm nici o importanță, spiritul pătrunzător al unui învățat poate să scoată contribuții însemnate pentru cunoașterea vieții și legăturilor poporului nostru în epoci îndepărtate și sărace în documente istorice.

Sever Pop

DR. S. ȚOVARU. *Problema școlii românești din Balcani*. București, 1934, „Cultura”.

Dr. docent Dr. P. Țovaru distins membru al învățământului medical universitar din București, originar din Macedonia și deci bun cunoscător al problemelor românești macedonene, dă la iveală o documentată lucrare asupra școlii românești din Balcani. Problema aceasta a școlii românești din Balcani a fost și rămâne încă o chestiune de vitalitate pentru ramura românească așezată în ținuturile Macedoniei. Studiul d-sale metodic expus, clar este de o importanță considerabilă pentru toți cei cari gândesc și cari impun normele de expansiune ale simțirii românești. El este evident important pentru toți Românii cari doresc o documentare asupra vieții culturale a Macedo-românilor.

Se implinesc șaptezeci de ani de când s'a înființat în Macedonia prima școală

românească națională (Domnia lui Cuza-Vodă, guvernul M. Kogălniceanu, ministru de instrucție poetul D. Bolintineanu). Ritmul evolutiv accelerat al statului român, precum și politica minoritară a statelor balcanice după marele război nu mai îngăduia să se temporizeze rostirea adevărului asupra acestei chestiuni culturale națională, până ce se va fi implinit veacul de existență al acestei școli. Ar fi un bilanț dureros. De aceea autorul, prin studiul său important urmărește înainte de toate producerea cel puțin a unei reacțiuni sufletești de mult așteptată adică: spulberarea indiferentismului general manifestat după războiu față de chestiunea școlară din Balcani, trezirea interesului larg și oficial pentru această școală, bazat nu pe o concepție romantică a situației ca în trecut ci pe una reală a prezentului și a viitorului, în fine chemarea la o nouă datorie a tuturor acelora cari au avut sau au o legătură oarecare cu această școală.

Autorul își face desigur ca fiu al culturii în care a fost inițiat datorie românească. Datoria nu aduce nici odată decepție. — El a înțeles să respecte în această problemă dreptele cuvinte ale lui Masarik: Onoarea poporului cere ca să cunoaștem și să apărăm tot adevărul. Este mai mult curaj și merit în a-și mărturisii greșala și slăbiciunea decât a apăra o iluziune.

Suntem convinși că lucrarea d-lui docent S. Țovaru va stârni acele noi inițiative spre mai bine de care problema școlii românești în Balcani are absolută nevoie în susținerea vitalității macedo-române.

G. Buzoianu

CONVORBIRI LITERARE, Noemvrie —Decemvrie 1934.

În cadrul unor amintiri despre Titu Maiorescu, d. Brătescu-voinești leagă geneza *Lucefărului* lui Eminescu de un fapt concret din viața poetului. Bănuind singur că o asemenea baladă nu putea izvorî decât dintr'o adâncă durere pe

care treăue s'o fi îndurat autorul, d. Brătescu-Voinești a împărtășit acest gând lui Maiorescu, pe vremea când preocupările literare stabiliseră între dânsii o legătură de prețuire reciprocă. Mentorul Junimei i-a confirmat impresia, povestindu-i un episod din istoria relațiilor sentimentale dintre Eminescu și Veronica Micle.

Eminescu dorea să se căsătorească cu Veronica Micle. Când și-a destăinuit acest gând lui Maiorescu, acesta s'a decis să întrebuițeze orice mijloc pentru a împiedeca această căsătorie, care nu prevestea fericire pentru niciunul din cei doi însurățeii. Fiindcă sfaturile simple n'au avut nici un efect, s'a decis să recurgă la un argument care, deși exprima un adevăr, era de o cruzime fără seamăn.

— „Eminescule — i-a zis Maiorescu — iartă-mă, te rog, de sfâșierea pe care știu că o să ți-o pricinuesc, dar aceea pe care ți-ai ales-o drept tovarășă de viață nu merită această cinste... n'o merită. Înainte de dumneata a fost... prietena altora, a fost și alui Caragiale. Mi-a mărturisit-o chiar el...”

Parcă-l văd și acum. Și-a dus la gură mâna cu care-și ștergea stăruitor buzele, ca pentru a înlătura un gust amar, și atât a zis:

Canalia!

S'a sculat și a plecat”.

Lucafărul a apărut după această intervenție, iar peripețiile baladei reproduc, se pare, aidoma această întâmplare reală. Hyperion surprinde ființa adorată în brațele unui muritor de rând, de vulgără speță (Eminescu nu avea mare considerație pentru Caragiale), în timp ce nu înceta să implore apariția sa magică.

Din bogatul sumar al acestui număr dublu mai menționăm „cuvintele” entuziaste ale d-lui O. Papadima despre *Rusoica* d-lui Gib. Mihăescu — „o carte care rămâne”.

O însemnare vorbește despre un concurs pentru ridicarea, la Iași, a unui monument închinat Junimei. Inițiatorul a-

cestei idei, d. I. Petrovici, a dat și soluția realizării ei: pe același soclu să se ridice statuile unei treimi formate din personalitățile cele mai reprezentative ale glorioasei societăți, în ramuri de activitate diferite, figurile alese fiind Titu Maiorescu, Vasile Conta și Alexandru Xenopol. Iar acest monument ar urma să fie așezat între statuile lui Eminescu și a lui Kogălniceanu, în fața Universității ieșene.

Olimpiu Boitoș

BULETINUL EUGENIC ȘI BIOPOLITIC. Cluj, vol. V, No. 1—7.

Semnălăm cu satisfacție cititorilor noștrii reparația — după trei ani de întrerupere — a buletinului editat de subsecția eugenică și biopolitică a Astrei.

Cași în cei dintâi 4 ani ai existenței sale, această publicație își propune, să propovăduiască și de aici înainte crezul biopolitic formulat cu atâta claritate și prevedere de actualul președinte al Astrei, dl. Prof. I. Moldovan și adoptat de către Asociațiune în adunarea generală dela Zălau (1926) ca principiu fundamental al activității sale. Cei cari au privit atunci cu nedumerire și neîncredere programul în aparență atât de puțin înrudit cu preocupările Astrei din trecut, au fost, desigur, obligați să-și revizuiască părerile, căci între timp „prosperitatea biologică a națiunii” a fost adoptată în țări ca Germania și Italia drept maximă de guvernare și organizare a vieții de stat. Nicăieri nu se impune cu mai multă urgență nevoia penetrării ideilor biopolitice în gândirea cercurilor conducătoare și în cea a marelui public, ca și la noi, fiindcă în nici o țară capitalul biologic al națiunii, viața umană nu este mai puțin prețuită și mai mult primejduită de nenumărate plăgi sociale. Ajunge să aruncăm o privire asupra statisticei mortalității infantile pentru ca să ne dăm cu groază seama de ne mai pomenită risipă de energie ce se tolerează în țara noastră. Pentru a împiedeca dezastrul pe care statisticienii demografi ni-l prezic

cu precizia matematică, este nevoie de o energetică și imediată reacțiune.

Toți bunii Români, îngrijorați de viitorul acestui neam au datoriat să sprijine din toate puterile lor lupta pe care Astra a început-o pentru salvarea patrimoniului nostru etnic.

Conținutul Buletinului Eugenic și Biopolitic reapărut în 1934 este extrem de instructiv pentru toți cei ce vor să cunoască posibilitățile practice de ameliorare a rasei și de ridicare a nivelului biologic al poporului nostru fiindcă în primele 6 numere, reunite într-o voluminoasă broșură, se relatează, cu toată documentarea științifică, rezultatele atât de mult promițătoare realizate în cursul ultimilor 3 ani în domeniul igienei sociale și eugeniei în sânul populației de 30.000 suflete din plasa sanitară model Gilău. Oricine va citi expunerea sobră a d-lor M. Zolog, I. Cosma și I. Prodan va recunoaște uimit că nici pentru țara noastră principiile medicinei preventive și ale biopolitice nu mai sunt cătuși de puțin utopice, ele putând fi cu succes și imediat aplicate dacă în executarea lor se procedează cu priceperea și perseverența necesară.

N-rul 7 al Buletinului care apare sub aspectul lui obicinuit din trecut, conține articole interesante semnate de d-nii I. Moldovan, M. Zolog, O. Comșa, P. Râmneanțu și I. Făcăoaru.

I. Daniello

ARHIVELE OLTENIEI, No. 74—76, din Iulie—Decembrie 1934, ridică problema întocmirii unui nou dicționar geografic. Într'adevăr, „Marele Dicționar Geografic al României” alui G. I. Lahovari, General C. Brătianu și G. Tocilescu, azi este complect inutilizabil. Aceasta din cauza unor metode perimate, ce au prezidat la întocmirea lui, și a multiplelor greșeli strecurate într-o lucrare concepută în spirit diletant și realizată după multe peripeții, cu elemente mult prea străine de specialitatea geografiei. Un nou dicționar geografic se impune înainte de toate pentru țara întregită.

Revista din Craiova anunță realizarea Dicționarului geografic și istoric al Olteniei pe județe — ca parte integrantă din viitorul Dicționar general al țării, a cărei realizare n'ar trebui să întârzie prea mult, — cerând concursul tuturor cari poartă vreun interes pentru lucrări de asemenea natură.

Dl. Ioan C. Filitti publică *Scrisori inedite* de ale lui Petrache Poenaru, în legătură mai ales cu Institutul Lazarov — Otetelișanu din Craiova, iar dl. A. Sacerdoțeanu câteva contribuții de istorie medievală a Românilor în jurul unei lupte cu Rutenii în 1277.

S'ar părea, că viața religioasă a neamului românesc, în a doua jumătate a veacului XVIII-lea, a cunoscut un fel de culme în Banatul Olteniei.

Dl. Ion Donat pretinde că Oltenia se afla în vremea aceea chiar în fruntea focarelor de cultură religioasă din Țara Românească depășind în importanță pe cele din Moldova și Ardeal. *Dionisie Eclesiarhul*, cu preocupări multiple de cronicar, caligraf și dascăl slovenesc, era unul din personajele proeminente ale mediului religios oltean. În Cronograful lui — retipărit de autor — găsim unele însemnări anodine cu privire și la Banat, pe unde s'a abătut Dionisie în peregrinările sale. Totuși, în ce privește Oltenia, *Cronica lui Dionisie Eclesiarhul* poate fi considerată ca un important izvor pentru cunoașterea ultimelor decenii ale epocii fanariote.

E. Armeanca

Insemnări

PE MORMANTUL POETULUI BOLDEA, în cimitirul din Merchiașa, s'au așternut troienele iernii, dar nu și ale uitării! Cei ce au cunoscut pe flăcăul cu inima de aur, cu vorba caldă și dreaptă, vor păstra mereu regretul dispariției lui absurde în plina înflorire a unui talent muncit cu severă conștiințioasă artistică, — exemplu rar în scrisul de azi, răpădit de șarlatanie și neglijență.

Vom nota aici etapele mai însemnate ale vieții lui rupte în două în pragul vârstei de 30 ani, cu titlu de document pentru a ilustra grozava situație în care se sbat cele mai alese elemente ale generației de azi.

Bacalaureat al liceului din Dumbrăveni (1924), G. Boldea și-a făcut studiile universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din București, trecându-și licența în 1929. În toamna aceluiași an e numit profesor la liceul dela Mănăstirea Dealului, iar în vara următoare face un drum la Paris, pentru ca, întors în țară, să nu mai găsească nici un loc în învățământ. În 1931/32 rămâne din nou fără catedră. Abia spre sfârșitul anului școlar, în luna Martie, i se dă o suplinire la Odorheiu, de unde însă trebuie să plece peste o lună, fiind mutat la liceul din Careii Mari. Dar toamna iar nu găsește loc în învățământ, cu toată stăruința pe la *toate inspectoratele regionale ale țării*. Stă acasă, la țară, în Merchiașa și citește, citește în așteptarea unei soluții. Prin Aprilie 1933 e chemat, în sfârșit, la catedra de filosofie dela liceul din Brad, și aici, în 11 Mai 1933, scoate, împreună cu Emil Giurgiuca, *Abecedarul*. Nu voi stăruii asupra acestor caiete literare din care grija de fini cizelatori a celor doi redactori a știut să facă o încercare unică în Ardeal. Partea de contribuție a lui Boldea, prin versuri din ce în ce mai adâncite, prin însemnările miniaturale, dense, și migălite cu aceeași grijă cu care se scrie un poem, rămâne esențială și hotăritoare pentru caracterizarea acestei reviste. În toamna din 1933 Boldea e pedagog la Turda, în Decembrie îl găsim profesor la Cristur, pentru a încheia anul școlar la Dumbrăveni, unde, însă, i se refuză leafa pe lunile de vară.

În toamna anului trecut, din pricina haosului care domnea la Minister, a fost purtat pe drumuri, săptămâni dearândul, dela Satu-Mare la Miercurea Sibiului, și cu mare greutate a găsit, grație dreptei și inimoasei intervenții a inspectorului Gh. Popa din Cluj, un post statornic la

Școala normală din Năsăud. Și tocmai când se credea ajuns la adăpost, se îmbolnăvește de tifos, se internează la clinicile din Cluj și se stinge la spitalul de boli contagioase, în ziua de 9 Decembrie 1934.

Gh. Boldea a debutat la *Cosânzeana*, prin 1923, ca elev de liceu, cu pasteluri care tradau influența lui Coșbuc, Goga, Iosif. A colaborat la *Năzuința din Craiova* (1924—25), la *Ritmul Vremii* (1925), *Țara de jos* (1925), *Convorbiri literare* (1927) *Datina* (1927—1928) și *Universul literar* pe când această revistă era condusă de Camil Petrescu. E de remarcă curba evoluției pe care poetul o descrie de la întâiele încercări din *Cosânzeana*, cu reminiscențe sămănătoriste, până la muzicalitatea adâncă, plină de sensuri personale din ultima fază. Iată două strofe din „Noapte”, publicată în *Datina* (a. 1927, p. 70):

În nimb de soare, iar apus-a Domnul
Lăsând în zare urmele de stele
Și ramul de vâlcea'nflorit cu ele
Se leagănă domol, să-l fure somnul.

Și luna cum răsare ca o floare
S'o dea pământul, cerului, prinos,
Revarsă de pe creștet până jos
Pâraie de lumină, pe izvoare...

Între 1928—1933, ani de mizerie și nesfârșite tribulațiuni, activitatea lui G. Boldea se desfășoară larg la *Abecedarul*, iar după încetarea acestuia, în paginile *Gândului Românesc*, de care s'a legat prin temeinică prietenie.

„Ce palid intră soarele'n pământ”...

Versul acesta din ultima poezie publicată în paginile acestei reviste vibrează în sufletele noastre cu rezonanța unei străni presimțiri. „Autumnala” din care am desprins acest oftat greu, a apărut în nrul de Octombrie al *Gândului*. Peste câteva zile, prietenul Boldea venea la Cluj, în drumul fărăntoarcere, spre veșnicie...

I. Chinezu

BULETINUL ASTREI

OBIECTIVUL ȘCOALELOR ȚĂRĂNEȘTI

Recentul nr. din „Transilvania” se deschide cu un articol de „îndemnuri” al d-lui președinte *Iuliu Moldovan*, din care desprindem aceste rânduri de precizare a rostului școalelor țărănești.

Obiectivul nostru nu este țărănul individual, ci țărănimea, nu sprijinirea unui individualism materialist, nu țărani dornici numai de a primi, ci o țărănime crescută în spiritul unei conștiințe a răspunderii și solidarității etnice, capabilă să se ridice prin muncă și jertfă proprie, să se însoțească, pentru ca prin eforturi comune să-și sporească bunurile materiale, dar în același timp și mai presus de toate și cele spirituale și etnice. Dar nu o clasă țărănească cu aspirațiuni exclusiviste, ci o țărănime conștientă de a fi o funcțiune numai în corpul națiunii, ale cărei drepturi și aspirațiuni primează.

Este deci evident că aceste școli sunt deopotrivă necesare, atât în regiuni cu țărani cari au încă multă nevoie de îndrumare economică, cât și în regiuni cu țărani înstăriți, dar în suferință în ce privește conștiința națională.

În restul nr.-lui: O amintire despre I. I. C. Brătianu, de Al. Vaida-Voevod, cu vântarea d-lui Gh. Preda rostită la desvelirea bustului lui Axente Sever, în Mădăraș, Ioan Pop Reteganul, de Horia Petrea-Petrescu, și alte articole de îndrumare și comemorare semnate de d-nii Vas. Ilea, I. Popa, N. Martin, etc.

FAPTA ASTREI DIN SIGHET

Deși cu mare întârziere, nu putem lăsa neîncrestată pe răbojul nostru o faptă deosebit de meritorie a despărțământului din Sighet al Astrei.

În ziua de 27 Octomvrie, ajunul ani-

versării Republicei Cehoslovace, corul și orchestra Astrei maramureșene a dat un concert, cu un program format în cea mai mare parte din compoziții românești, la *Uzhorod*. Festivalul ocazional a avut loc seara, în sala cinematografului comunal care era tixită de lume. La început, corul Astrei a executat în limba cehă, slovacă și ruteană imnurile naționale ale poporului vecin. Au urmat apoi cuvântările primarului, a unui reprezentant al vieții culturale, în sfârșit a d-lui V. Ilea, care a vorbit românește exprimând recunoștința că li s'a dat Românilor ocazia de a sărbători împreună cu Cehoslovacii ziua libertății comune. Corul învățătorilor cehoslovaci a răspuns cântând „Trăiască Regele” în românește. Înainte de a începe concertul propriu zis, a avut loc o conferință ocazională a ministrului I. Derer.

A făcut o admirabilă impresie prezentarea corului în splendide costume naționale și executarea ireproșabilă a cântecelor populare românești. În pauză primarul orașului a predat oaspeților o plachetă aurită, iar inspectorul școlar și președintele societății sportive câte o coroană de lauri. Intregul festival a fost difuzat de stațiunile de radio.

Președintelui Astrei maramureșene îi revine tot meritul acestei frumoase manifestări de prietenie româno-cehoslovacă și în același timp, de demnă propagandă românească.

DESPĂRȚĂMANTUL BIHORULUI

Tot la sfârșitul lunii Octomvrie, s'a manifestat, la Oradea, despărțământul Bihorului. În cadrul unei adunări generale, s'au comemorat, prin cuvântarea festivă a d-lui președinte *Teodor Neg*, morții națiunii cari au încetat din

viață în cursul anului: Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop și Constantin Pavel, harnicul dascăl și, în același timp, meritos istoric al Bihorului. Dar mai cu seamă s'a pomenit luptătorul național și fruntașul iastrist Alexandru Mocioni, dela moartea căruia se împlinește un sfert de veac.

Expunând programul de activitate pentru noul an, d. Gheorghe Vornicu ne-a dat speranța că Astra Bihorului va fi în viitor în fruntea manifestărilor naționale și culturale dela granița de vest. Pe lângă continuarea acțiunii de luminare a satelor, se va porni o acțiune mai intensă în capitala județului, prin înzestrarea muzeului de curând înființat, prin eternizarea memoriei unor frunțași ai neamului sau a unor importante momente din trecutul nostru, precum și printr'un ciclu de conferințe.

MIȘCARE NOUĂ

D. președinte al Astei are marele merit de a fi stimulat la muncă o mulțime de despărțăminte cari, în trecut, s'au manifestat mai puțin. În unele regiuni se înființează noi despărțăminte.

Printre acestea este vrednic de menționat despărțământul de plasă din *Oceland*, care s'a constituit în ziua de 29 Noembrie. În „Moțunea” adoptată de asistență, cu acest prilej, se găsesc aceste frumoase cuvinte străbătute de un cald sentiment național:

„Având în vedere că aproape în toate cele 30 comune aparținătoare acestei plăși sunt foarte mulți locuitori de origine română, după cum adevăresc bisericuțele vechi, dărăpănate, fără uși și ferestre, lăsate în părăsire, apoi capelele, clopotnițele, cari odinioară chemau pe români la rugăciune, cimitirele unde zac osemintele strămoșilor noștri, date uitării, iar sfințele cruci rupte și aruncate parecă intenționat, ca și ultimele mărturii de viață românească pe aceste plaiuri să fie nimicite, luând în considerare că aproape toți acești români, în urma vitregiei sortii și timpurilor trecute și apuse

pentru totdeauna, și-au pierdut graiul, legea, portul și, în multe cazuri, și conștiința de români... cunoscând activitatea laborioasă dezvoltată de societatea culturală „Astra”... credem că astăzi cu atât mai mult „Astra” este în situația ca — pe lângă biserică și școală — să contribuie în mai mare măsură la readucerea fiilor înstrăinați la obârșia românească...”

Președinte al despărțământului a fost ales d. prim-pretor *Macedon Cionca*, iar vicepreședinți d-nii: *Aurel Rusu*, notar public și *Virgil Stănilă*, revizor școlar.

CONCERTELE CORURILOR ȚĂRĂNEȘTI

Dintre numeroasele manifestări culturale ale despărțământului clujan, a cărui activitate se desfășoară în același ritm vioiu și în aceeași matcă largă ca și în anii trecuți, vom semna în câteva cuvinte o acțiune cu totul caracteristică și fără termen de comparație. După câțiva ani de intensă muncă, pentru care președintelui *Iuliu Hațieganu* și ajutoarelor sale nu li se pot aduce destule laude, acest despărțământ a reușit să mobilizeze satele județului Cluj și să le facă să susțină prin propriile lor mijloace manifestări culturale de proporții surprinzătoare.

Nucleele de organizații din comune sunt în stare să organizeze șezători fără concursul centrului. Ele au coruri în stare să concerteze în fața celui mai pretențios public. Aceste coruri s'au impus atenției întregii țări cu ocazia adunării generale a Astei la Târgu-Mureș. Ele își continuă activitatea. În cursul acestei toamne, două dintre ele au concertat la Cluj, în sala Prefecturii, storcând admirația publicului. Întâiul din seria „concertelor populare” l-a dat corul din Sâncraiu Almașului, în ziua de 30 Noembrie, iar în 20 Decembrie a concertat corul din Suceag. Sunt două evenimente cari merită să fie înregistrate pentru o semnificație care depășește un interes local.

AM PRIMIT LA REDACȚIE :

- Maxim Pop*, Psihanaliza și științele criminale. Colecția „Gând Românesc”. Cluj, 1935, „Cartea Românească”.
- Sebastian Stanca*, Gheorghe Lazăr în Sibiu. Cluj, 1934. Tip. Eparh. Ort. Rom.
- Amicul Poporului*, calendar pe anul 1935 întocmit de *Horia Petra-Petrescu*. Sibiu, Tip. Krafft și Drotleff.
- Mihail Sebastian*, Cum am devenit huligan. București, Cultura Națională.
- Demostene Botez*, Ghiocul. Roman. București, Naționala-Ciornei.
- M. Sevastos*, Camioneta verde. Roman. Colecția „Rosidor”. București, Naționala-Ciornei.
- J. Romanet*, Casa tainică cu nr. 17. Roman. Colecția „Demogorgon”. București, Naționala-Ciornei.
- Victor Papilian*, Cerurile spun. Mister creștin ortodox. Sibiu, 1934. Ed. „Viața Ilustrată”.
- Ion Mușlea*, Contribuțiuni la cunoașterea bibliotecilor românești ale orașelor din Transilvania (până la Unire). Cluj, 1935, „Cartea Românească”.

REVISTE ȘI ZIARE :

- Arhivele Basarabiei* (Chișinău) Octombrie—Decembrie. *Căminul* (Focșani). *L'Europe Centrale* (Prahă). *Vremea* (București). *Adevărul literar și artistic* (București). *Viața Românească* (București) Noembrie—Decembrie. *Erdélyi Múzeum* (Cluj) a. 1934 nr. 7—12. *Korunk* (Cluj) Ianuarie. *Arhivele Olteniei* (Craiova) Iulie—Decembrie. *Revista Critică* (Iași) Octombrie—Decembrie. *Solia Dreptății* (Orăștie). *Unirea Poporului* (Blaj). *România dela Mare* (Constanța). *Blajul* Decembrie. *Lotus* (București) Anul I nr. 1, 2—3. *Secuimea* (Odorheiu). *Manifest* (Iași) Anul I, nr. 3—4. *Libertatea* (București). *Hotarul* (Arad) Decembrie. *Graiul Maramureșului* (Sighet). *Granița* (Satu Mare). *Luminătorul* (București) Anul I, nr. 4—5. *Prahova* (Ploiești) Ianuarie. *Cruciada Românismului* (București) Anul I, nr. 5. *Societatea de Măine* (București) Decembrie. *Timpul* (Cernăuți). *Gazeta Cărților* (Ploiești) Decembrie. *Erdélyi Szemle* (Cluj) Decembrie, Ianuarie. *I laiuri Hunedorene* (Petroșani) Decembrie. *Gazeta Ciucului* (Gheorgheni). *Acțiunea Buzăului*. *Gândul Vremii* (Iași) 15 Ianuarie. *Progres și Cultură* (Tg. Mareș) Ianuarie. *Satul și Școala* (Cluj) Noembrie—Decembrie. *Pagini Literare* (Turda) 15 Ianuarie. *Orientări* (Moinești) Decembrie. *Viața Basarabiei* (Chișinău) Ianuarie. *Carpații* (Cluj) 15 Ianuarie. *Litere* (București) 1 Ianuarie. *Plastica Românească* (București) Noembrie 1934, Ianuarie 1935. *Junimea Literară* (Cernăuți) 1934, nr. 7—12.

GÂND ROMÂNESC

ANUL III. No. 1.

IANUARIE 1935

CUPRINSUL:

- Mircea Vulcănescu*, Ion Creangă văzut de generația actuală.
Eugeniu Speranția, Hexametrii salonului burghez; Hexametrii
bietului nimic (versuri).
Victor Papilian, În plină desperare (nuvelă).
Ion Buzdugan, Vis alb; Cântec de păstor (versuri).
Radu Gyr, Lacul Doamnei (versuri).
Traian Herseni, Integrare în istorie.
George Dumitrescu, Intimitate (versuri).
O. F. Poșa, Dansul fluturilor (nuvelă).

CRONICI

- CRONICA LITERARĂ. *I. Chinezu*, Ion Agârbiceanu, Răbojul lui
Sf. Petru. — *V. Branisce—Căliman*, Maria Regina Ro-
mâniei, Povestea vieții mele.
CRONICA ISTORICĂ. *C. Marinescu*, I. Lupaș, Răscoala țăranilor
la anul 1784. — *Coriolan Petranu*, Cercetări recente
asupra barocului din Ardeal și Crișana.
CRONICA TEATRULUI. *Olimpiu Boitoș*, „Avram Iancu“ de Lu-
cian Blaga.

MIȘCAREA CULTURALĂ

CĂRȚI ȘI REVISTE: *Mihail Sadoveanu*, Noaptea de Sânziene (Marin Leahu); *Th,
Capidan*, Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais (Sever
Pop); *S. Țovaru*, Problema școlii românești din Balcani (G. Buzoianu); *Convorbiri
Literare*, (Olimpiu Boitoș); *Buletinul Eugenic și Biopolitic*, (L. Daniello); *Arhivele
Olteniei*, (E. Armeanca). — INSEMĂNĂRI: Pe mormântul poetului Boldea (I. Chinezu).

BULETINUL AȘTEI

Obiectivul școlilor țărănești; Fapta Astei din Sighet; Despărțământul Bihorului.
Mișcare nouă; Concertele corurilor țărănești.

Tipografia „Cartea Românească” Cluj, Calea Dorobanților No. 14

CENZURAT

LEI 20.-